

IV. évfolyam. 1931. 3. szám.

(Pinxit: Dr. Julius de Madarász.)

K Ó C S A G

Laptulajdonos főszerkesztő: Dr. szalóki Navratil Dezső
Társszerkesztő: Dr. Greschik Jenő

**A „KÓCSAG“ szerkesztősége és kiadóhivatala:
Budapest I, Budakeszi-út 63.**

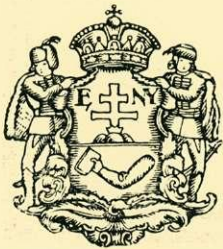
Laptulajdonos főszerkesztő: *dr. Szalóki Navratil Dezső* egyet. magántanár. Társszerkesztő: *dr. Greschik Jenő*, Budapest 80, Magyar Nemzeti Múzeum Állattára. Előfizetési ára: Magyarországon évi 5 pengő, külföldön évi 10 pengő.

Owner and chief-editor: *Dr. Desiderius Navratil de Szalók*, lecturer at the University. Budapest I, Budakeszi-út 63. Co-editor: *Dr. Eugene Greschik*, Budapest 80, Hungarian National Museum. Subscription 10 P yearly. Subscriptions accepted at the office: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Inhaber und Hauptredakteur: Privatdozent *Dr. Desider Navratil von Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Mitredakteur *Dr. Eugen Greschik*, Budapest 80, Ungarisches National Museum. Bezugspreis P 10.— jährlich. Zu beziehen durch den Verlag: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Possessore del giornale e redattore principale: libero docente d'Università *Dottore Desiderio Navratil di Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Redattore associato: *Dottore Eugenio Greschik*, Budapest 80, Museo Nazionale Ungherese. Abbonamento annuale P 10.—. Ordinamento all'amministrazione: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Propriétaire et rédacteur en chef: *le docteur Didier Navratil de Szalók*, professeur agrégé, Budapest I, Budakeszi-út 63. Rédacteur associé: *le docteur Eugène Greschik*, Budapest 80, Musée Nat. Hongrois. Abonnement P. 10.—. pour un an. Souscription par l'administration: Budapest I, Budakeszi-út 63.

K Ó C S A G

MADÁRTANI ÉS MADÁRVÉDELMI ÉVNEGYEDES KÉPES FOLYÓIRAT
A MAGYAR ORNITHOLOGUSOK SZÖVETSEGENEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

*Quarterly Periodical for the Study and Protection of Birds.
Official Organ of the Assoc. of the Hungarian Ornithologists.*

*Vierteljährliche Zeitschrift für Vogelkunde und Vogelschutz.
Organ des Bundes der Ungarischen Ornithologen.*

*Rivista trimestrale per lo studio e la protezione degli uccelli.
Organo Uffic. della Associazione degli Ornit. Ungheresi.*

*Bulletin trimestriel pour l'Étude et la Protection des Oiseaux.
Periodique officielle de la Ligue des Ornith. Hongrois.*

DR. NEMESKISFALUDI MADARÁSZ GYULA

KEDVES és tisztelt barátom életrajzának ecsetelését 73. évéig rábízom szűkebb hazájának biográfusaira. E folyóirat hasábjain ezúttal számos külső és belső földi ornithologus barátainak nevében csupán szívből fakadó üdvözlétemet és jókívágaimat tolmácsolom abból az alkalomból, hogy ezt a magas kort elérte, mellyel föltűnő módon éppen szeretett tudományágunk sok képviselőjét ajándékozta meg a sors. Madarász Gyulával 1885-ben a bécsi cs. és k. Hofmuseumban ismerkedtem meg, amikor v. Pelzel-nel a Pipridák monografiájának közös kiadásáról tárgyalt. Jellemző, hogy mindketten aznap délután a Práterbe rándultunk ki, hogy ott egy lősátorban a pisztolylovást gyakoroljuk. Közelebbi barátságunk azonban csak 1891 óta datálódik, amikor hivatalból Budapestre rendelték, hogy

a II. Nemzetközi Ornithologiai Kongresszus alkalmából a Magy. Nemzeti Múzeum termeiben Bosznia és Hercegovina madárvilágát bemutassam. Itt felejthetetlen órákat töltöttem Madarász, Herman, Horváth, Frivaldszky és mások társaságában. S midőn a szűkebb szakemberek sokasága Európa minden részéből Budapesten összegyülekezett, mindenki el volt ragadtatva a nagyszerűen megrendezett kongresszus sikerétől, mely nem kis részben Madarásznak is köszönhető. Baglyokat kellene Budapestre szállítanom, ha megkísérelném itt a jubiláns érdemeinek beható méltatását, de hangsúlyozni óhajtom, hogy Madarász elismert sikereit nem csupán a szigorúan vett rendszertan terén aratta, hanem — legalább a korábbi években — mint Field Ornithologist is kitűnő munkát végzett. E téren csak ceyloni gyűjtő és kutató útjára utalok, melynek egészségére oly káros következményeitől meglepő gyorsan szabadult. Általánosan ismert csodálatosan mesteri tehetsége, mellyel az ecsetet és karcoló tűt kezeli. Ennek segítségével számos munkáját irigylésreméltó képekkel díszíthette. Képeinek megvan az a ritka tulajdonsága, hogy a művészt és a természetbarátot egyaránt lebilincselik. A legkiválóbbak Madarász főművében: Magyarország madarai (Die Vögel Ungarns) 1900, találhatók. Szívesen látott vendég volt Madarász mindig a nemzetközi kongresszusokon, ahol véleménye többször eldöntötte a vitát. Nézeteit tréfás módon szokta volt előadni. Derűs életfelfogása sikeresen legyőzte a később beállott betegség okozta csapásokat és egyéb kellemetlenségeket, amelyek ma minduntalan fölütik fejüket. A tudósnek, művésznek és drága barátnak szenteljük ezeket a lapokat azzal a forró kívánsággal: Adjon a Gondviselés neki zavartalan, gondtalan hosszú életetést!

REISER OTMAR, Bécs.

DR. JULIUS MADARÁSZ VON NEMESKISFALUD

DEN Lebenslauf meines lieben und verehrten Freundes bis zu seinem 73. Jahre zu schildern überlasse ich getrost den Biographen seiner engeren Heimat. Es sei mir hier auf den Blättern dieser Zeitschrift bloss gestattet, im Namen seiner zahlreichen in- und ausländischen Fachgenossen ihm zur Erreichung dieses hohen Alters, wie es auffallenderweise so vielen Vertretern gerade unserer Lieblingswissenschaft beschert zu werden plegt, von Herzen Glück zu wünschen. 1885 lernte ich ihn im k. k. Hofmuseum in Wien kennen, als er damals mit dem alten Systematiker v. Pelzeln wegen gemeinsamer Herausgabe der Monographie der Pipridae verhandelte. Es ist bezeichnend, dass wir uns beide am selben Nachmittag in den Prater begaben, um uns in einer Schiessbude im Pistolenschiessen zu üben. Der nähere freundschaftliche Verkehr ergab sich aber erst im Frühjahr 1891, als ich dienstlich nach Budapest beordert wurde, um anlässlich des II. Intern. Ornith. Kongresses in den Räumen des kgl. ungarischen Nationalmuseums die Vogelwelt Bosniens und der Herzegowina zur Anschauung zu bringen. Es sind unvergessliche Stunden, die mir damals vergönnt waren in Gesellschaft von Madarász, Herman, Horváth, Frivaldszky und vielen Anderen zubringen zu dürfen. Als dann der grosse Schwarm der engeren Fachleute aus allen Teilen Europas sich in Budapest zusammenfand, da gab es nur ein allgemeines Staunen über das dort Gebotene, zu dem Madarász so reichlich beigetragen hatte. Es hiesse Eulen nach Budapest tragen, wenn ich mich unterfangen würde, Verdienste des Jubilars nunmehr eingehend zu würdigen, aber ich möchte betonen, dass seine anerkannten Erfolge nicht bloss auf streng systematischem

Gebiete zu suchen sind, sondern dass er, wenigstens in früheren Jahren, auch als Field Ornithologist hervorragendes leistete. Ich erinnere in dieser Beziehung nur an seine Sammel- und Forschungsreise nach Ceylon, von deren für seine Gesundheit so bösen Folgen er sich so überraschend schnell erholte.

Allbekannt ist seine bewunderungswürdige Meisterschaft mit Pinsel und Stichel, die es ihm ermöglichte alle seine zahlreichen Veröffentlichungen mit einem beneidenswerten Bilderschmuck zu versehen. Diese seine Abbildungen haben die selten vorkommende Eigenschaft, dass sie gleicher Weise den Künstler wie den Naturfreund entzücken.

Sie sind am hervorragendsten vertreten im Hauptwerk Madarász's: Magyarország madarai (Die Vögel Ungarns) 1900.

Vielbegehrt und gern gesehen war Madarász stets auf zahlreichen internationalen Kongressen, wo seine Auffassungen öfters den Ausschlag gaben.

In humorvoller Weise pflegte er seine Ansichten zu vertreten.

Seine heitere Lebensauffassung ermöglichte es ihm, im späteren Alter alle Heimsuchungen durch Krankheit und Widerwärtigkeiten der verschiedensten Art, wie sie ja in der jetzigen Zeit auf der Tagesordnung stehen, erfolgreich zu überwinden.

Dem Wissenschaftler, Künstler und teurem Freunde weihen wir hiemit diese Blätter mit dem heissen Wunsche, es möge ihm ein ungetrübter sorgenfreier Lebensabend von langer Dauer beschieden sein.

OTMAR REISER, Wien.

DR. MADARÁSZ GYULA MADÁRTANI MUNKÁINAK JEGYZÉKE.¹ VERZEICHNIS DER ORNITHOLOGISCHEN SCHRIFTEN DR. JULIUS V. MADARÁSZ'S.¹

1880. Über einen neuen Laubsänger. Journ. f. Ornith. XXVIII p. 326. *Phylloperosteus curvirostris* = *Phylloscopus trochilus* (L.).

1881. Adatok a cinke-félék boncz és rendszer-tanához. (Bölcsészdoktori értekezés.) Egy közzé nyomatos táblával. 8° Budapest 1881.

1881. Rendszeres névsora a magyarországi madaraknak és az ezekre vonatkozó irodalom. — Systematische Aufzählung der Vögel Ungarns nebst Anhang der Literatur. K. 8° Budapest 1881.

1881. Über einige bemerkenswerthe ornith. Erscheinungen aus der Umgebung von Budapest. Mitth. des Ornith. Ver. in Wien V. p. 28.

1881. A fehér-torkú tengelicéről (*Carduelis elegans albigularis*). — Von den weisskehligen Distelfinken. Természetr. Füz. V. p. 21.

1882. A Magyarországon előforduló cinke-félék kóborlásáról, különös tekintettel a Budapest

környékén észlelt fajok megjelenési módjára. — A magy. orv. és természetr. Munk. XXI. p. 299.

1882. A közönséges füstösfecské varietásairól (Die Varietäten der gew. Rauchschnalbe). Természetr. Közlöny XIV. p. 162.

1882. A színeltérésről. Vadászlap. III. p. 111.

1882. Über *Carduelis elegans albigularis*. Journ. f. Ornith. XXX. p. 12.

1882. *Lestris pomarina*. Vadászlap. III. p. 84.

1882. *Ornis Vindobonensis* (Ismertetés). Természetr. Közl. XIV. p. 164.

1883. Két új jelenség a magyar orniszban (Zwei neue Erscheinungen in der ung. Ornith.: *Milvus aegyptius* Gm. u. *Cyanistes cyaneus*, Pall.) Természetr. Közl. XV. p. 283.

1883. Az egyptomi kánya (*Milvus aegyptius* Gm.) a magyar madárfaunában. — Über das

¹ Dr. Madarász Gyula saját följegyzései szerint.

¹ Nach eigener Zusammenstellung Dr. Julius v. Madarász's.

- Vorkommen des Schmarotzer-Milans in Ungarn. Tab. I. Természetr. Füz. VII. p. 3. és p. 131.
1883. A szélkiáltó csőrének ismertetéséhez (Zur Kenntnis des Schnabels des grossen Brachvogels) Vadászlap IV. p. 392.
1884. Petényi's hinterlassene Notizen. Die Entenarten Ungarns. Zeitschr. f. ges. Ornith. I. p. 26.
1884. Über *Muscicapa grisola* L. (var.) und *Lophophanes cristatus* L. (var. . . ?). Journ. f. Ornith. XXXII. p. 196.
1884. Zur Fauna Cachars. Zeitschr. f. ges. Ornith. I. p. 50. Taf. I. 1. *Siphia cachariensis* n. sp. = *Anthipes poliogenis*, Brooks. 2. *Dicaeum spec? = ?*
1884. Einige Bemerkungen über *Parus palustris* L., *P. fruticeti* Wall. und *P. kamtschatkensis* Bp. Zeitschr. f. ges. Ornith. I. p. 75. Taf. IV.
1884. Die Singvögel Ungarns. Zeitschr. f. ges. Ornith. p. 112. Taf. III.
1884. Die Raubvögel Ungarns. Zeitschr. f. ges. Ornith. p. 243.
1884. Rendellenes színezésű madarak a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében. — Über abnorm gefärbte Vögel in der Sammlung des Ung. Nat. Museums. — Természetr. Füz. VIII. p. 187. és 227.
1884. Verzeichniss der auf Ungarn bezüglichen neuen ornithologischen Werke, Abhandl. etc. Zeitschr. f. ges. Ornith. I. p. 72.
1884. A tyúkok hermafroditasága. Természett. Közl. XIV. p. 28.
1885. Beschreibung eines neuen *Tetraophasis* aus Ost-Tibet. Zeitschr. f. ges. Ornith. II. p. 50. Taf. II. *Tetraophasis széchenyii* n. sp.
1885. Ornithologiai közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből — (Ornithologische Mittheilungen). Természetr. Füzetek. IX. p. 73. p. 84. Tab. VI. *Vireo forreri* n. sp.
1886. Beschreibung einer neuen Manakine (*Pipra dubia* n. sp.) Zeitschr. f. ges. Ornith. III. p. 270. Taf. IX. *Pipra dubia* n. sp. = ?
1886. Description of two new Birds from Tibet. Ibis. 1886. p. 145. *Myiophoneus tibetanus* n. sp. = *Myioph. tunnuckii*. Vig. juv. C. Hart. Vög. p. F. p. 676. *Pucrasia meyeri* n. sp.
1887. D. J. v. Madarász u. August Pelzeln. Monogr. der Pipridae oder Manakin-Vögel. Lf. I. p. 1—13. Taf. I—V.
1888. *Syrhaptus paradoxus*. Ibis. 1888. p. 375.
1889. Description of a new *Cinnyris*. Ornith. V. p. 149. Taf. III. *Cinnyris castaneiventris* n. sp. = *Chalcomitra eboensis* (Jard.).
1890. Az ázsiai gangatyúk (*Pterocles arenarius*). Természett. Közl. XXII. p. 610.
1891. Magyarázó a második nemzetközi ornithologiai kongresszus alkalmával Budapesten rendezett magyarországi madarak kiállításához. 8° Budapest.
1891. Erläuterungen zu der aus Anlass des II. internationalen Ornithologen-Kongresses zu Budapest veransalteten Ausstellung der ungarischen Vogelfauna. 8° Budapest.
1891. Sarkvidéki búvármadár (*Colymbus arcticus*). Természett. Közl. XXIII. p. 52.
1892. Biologiai jelek a madárellet főbb mozanataira. Pótfüz. Természett. Közl. XXIV. p. 145.
1893. A madarak színének fogságban való elváltozásáról. Természett. Közl. XXV. p. 647.
1894. Description of two new birds from the Finisterre Mountains. Bull. Br. Orn. Club. N° XIX. p. XLII. id. Ibis 1904. p. 545. *Poecilodryas hermani* n. sp. *Donacicola sharpii* n. sp.
1894. Havasi szajkó (*Nucifraga caryocatactes* L.) fészkekről. Die Nester des Nusshäher (*Nucifraga caryocatactes* L.) *Aquila* I. p. 48.
1894. *Larus melanocephalus*, Bull. Br. Orn. Club. N° XIX. p. XLII. 1894.
1894. Fenichel Sámuel ornithologiai gyűjtése az új-guineai Finiszterre hegységben (1892—93.) — Samuel Fenichels ornithologische Ergebnisse aus dem Finisterre-Gebirge in Neu-Guinea (1892—93.) — *Aquila*. I. p. 72. Tb. I.
1895. A curious nest of *Hirundo rustica*. Bull. Br. Ornith. Club. N° XXX. 1895.
1895. Fenichel madarai. Természett. Közl. XXVII. p. 122. (7 szöveggéppel.)
1896. A Baldamus-fürjéről (*Coturnix baldami* Chr. L. Br.) Die »Baldamus-Wachtel« (*Coturnix baldami* Chr. L. Br.) *Aquila* III. p. 206. Tab. I.
1896. A nádi fülemile énekéről. Természett. Közl. XXVII. p. 447. p. 454.
1896. A magyar állatvilág köréből. Természett. Közl. XXVIII. p. 293. (16 szöveggéppel.)
1897. Bemerkungen zu »Ornithologisches und Taxidermistisches von der Millenium-Ausstellung«, Ornith. Jahrb. VIII. p. 34.
1897. Biró Lajos új-guineai gyűjtése: I. Madarak. (1896. évi küldeményei.) — Sammel-Ergebnisse Ludvig Birós in Neu-Guinea. I. Vögel. (Sendungen im Jahre 1896.) Természetr. Füzetek XX. p. 7. T. I—II. *Ptilopus birói* n. sp. = *Ptilopus jobiensis*.
1897. Ceyloni gyűjtéseim madártani eredménye. — Die ornithologischen Ergebnisse meiner Reise nach Ceylon. Természetr. Füz. XX. p. 309. Tb. VII.—IX.
1897. Über den Gesang von *Locustella luscinioides*. Ornith. Monatsb. V. p. 69.
1897. Zum Nachtigall-Rohrsänger-Streit. Ornith. Monatsb. V. p. 142.

1897. Madarak Sze-Csuan tartomány nyugati részéből. Gróf Széchenyi Béla keletázsiai útjának tudományos eredménye. II. köt. p. 643. 3 táblával.
1897. *Picus cissa* hazánkban. Természett. Közl. XXIX. p. 319.
1898. *Saxicola aurita* Temm. és *Saxicola melanoleuca* (Güld.) a magyar Orniszban. — *Saxicola aurita* Temm. und *Saxicola melanoleuca* (Güld.) in the Hungarian Ornis. Természetr. Füz. XXI. p. 473.
1898. Vögel. Wissenschaftliche Ergebnisse der Reise des Grafen Béla Széchenyi in Ostasien. II. p. 497. mit 3 kol. Taf.
1898. Válasz Herman Ottónak a »Budapesti Szemlé«-ben megjelent bírálatára. 8° Budapest.
1899. *Astur novae-guineae* n. sp. Ornith. Monatsb. VII. p. 27. *Astur novae-guineae* n. sp. =
1899. Die Pneumatizität der Vögel und ihre Rolle beim Ziehen. Ornith. Monatsb. VII. p. 160.
1899. Über den in Ungarn vorkommenden gemeinen Star (*Sturnus vulgaris*) und seine verwandten Formen. Ornith. Jahrb. X. p. 225.
1899. *Apus murinus* (Brehm.) Bull. Brit. Ornith. Club. N° LXV. p. VI. (1899.)
1899. A Magyarországon előforduló közönséges seregély. (*Sturnus vulgaris* L.) és rokon alakjai. Pótfüz. Természett. Közl. XXXI. p. 195.
1899. Egy új rigófaj: *Geocichla frontalis* leírása. — Description of a new Ground — Thrush: *Geocichla frontalis*. Természetr. Füz. XXII. p. 111. Tb. VIII. *Geocichla frontalis* n. sp.
1899. *Aegithalos* és *Remiza*. Természet. III. p. 16.
1899. Újabb adatok Magyarország Orniszához. — Further contribution to the Hungarian Ornis. Természetr. Füz. XXII. p. 344.
1899. A madarak pneumaticitásának szerepe a vonulásnál. Zool. Lapok p. 173.
1899. Biró Lajos madártani gyűjtése Uj-Guinea-ból. (1897—1898. évi küldeményei.) — Ornithologische Sammel-Ergebnisse Ludwig Birós in Neu-Guinea. (Sendungen in den Jahren 1897—1898.) Természetr. Füz. XXII. p. 375. Tb. XV—XVII.
1899. Nyílt levél a szerkesztőhöz. — Offener Brief an den Redacteur. Természetr. Füz. XXII. p. 495.
1899. A tengelic melanismusáról. Természett. Közl. XXXI. p. 318.
1900. Über einige neue und seltene Vögel von Neu-Guinea. Ornith. Monatsb. VIII. p. i. *Poecilodryas salvadorii* n. sp. *Piezorhynchus reichenowi* n. sp. *Pinarolestes dissimilis* n. sp. *Gerygone placida* n. sp. *Ptilotis proxima* n. sp.
1900. »*Aegithalos* és *Remiza*« Természet. III. p. 10.
1900. *Merula melanaria* n. sp. Ornith. Monatsb. VIII. p. 23. *Merula melanaria* n. sp.
1900. *Anser neglectus* Susk. a magyar Orniszban — *Anser neglectus* Susk. in der ungarischen Ornis. Természetr. Füz. XXIII. p. 75.
1900. Új vadlúd a magyar Orniszban. Természet. III. p. 8.
1900. A kaukázusi *Acredula*-fajokról. Über die kaukasischen *Acredula*-Arten. Természetr. Füz. XXIII. p. 197. Tb. VII. *Acredula dorsalis* n. sp. *Acredula senex* n. sp.
1900. Bemerkungen zu Prof. M. Marek's Artikel »Ornithologisches aus Zengg«. Ornith. Jahrb. XI. p. 7.
1900. Bibiczlile (*Chaetusia gregaria* Pall.) a magyar Orniszban. Természet. IV. p. 11.
1900. *Chaetusia gregaria* (Pall.) in Ungarn erlegt. Ornith. Monatsb. VIII. p. 170.
1900. Zichy Jenő gróf harmadik Ázsiai Utazása II. köt. Dritte Asiatische Forschungsreise des Grafen Eugen Zichy. Bd. II. Madarak. Vögel.
1900. Különbség a *Cygnus olor* hímje és tojója közt. Természett. Közl. XXXII. p. 597.
1901. Adatok Német-Uj-Guinea Orniszához (Biró Lajos gyűjtése). Beiträge zur Ornis Deutsch-Neu-Guinea. Ludwig Biró's Sammel-ergebnisse. Természetr. Füz. XXIV. p. 73. *Mimeta szalayi* n. sp.
1901. Über *Merops salvadorii* A. B. Mey., Journ. f. Ornith. XLIX. p. 115. Taf. I.
1901. *Asio canariensis* n. sp. Ornith. Monatsb. IX. p. 54. *Asio canariensis* n. sp.
1901. Description of two probably new European Birds. Természetr. Füz. XXIV. p. 272. *Scops cypria* n. sp. *Parus aphrodite* n. sp.
1901. *Melizophilus rothschildi* n. sp. Természetr. Füz. XXIV. p. 35. *Melizophilus rothschildi* n. sp. = *Sylvia momus*.
1901. Beschreibung einer neuen *Pitta* von Mittel-Afrika: *Pitta reichenowi* n. sp. Ornith. Monatsb. IX. p. 133. *Pitta reichenowi* n. sp.
1902. Egy új palaearktikus madárról: *Acanthopneuste puella* n. sp. — Über einen neuen palaearktischer Vogel: *Acanthopneuste puella* n. sp. Természetr. Füz. XXV. p. 1. (Separatim editum est 1901). Tb. I. *Acanthopneuste puella* n. sp. = *Acanthopneuste tenellipes* (Swinh.)
1902. »A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene« Madarak p. 228. (4 ábrával).
1902. Über Schnabelmissbildung. Ornith. Monatsb. X. p. 36.
1902. *Buettikoferia* nov. gen. Bull. Br. Orn. Club. N° LXXXVI. (Vol. XII.) p. 49.
1902. Beiträge zur Ornis der Salomon-Inseln mit der Beschreibung von drei neuen Arten. Természetr. Füz. XXV. p. 350. Tab. XVII.

- Cyclopsittacus festetichi* n. sp. = *Cyclopsittacus diophthalmus*. *Cyclopsittacus purpuratus* n. sp. = *Cyclopsittacus edwardsi*. *Megaloprepia salomonis* n. sp. = *Megaloprepia septentrionalis*.
1902. Ein neues Blaukehlchen. Természetr. Füz. XXV. p. 535. *Cyanecula discessa* n. sp.
1902. Der cyprische Heher (*Garullus glaszneri* n. sp.) Ornith. Monatsb. X. p. 163. *Garrulus glaszneri* n. sp.
1903. Magyarország madarai, a hazai madárvilág megismerésének vezérfonala K. 4° 170 eredeti szövegrajzzal és 9 szín. tábl. Budapest. — Anhang. Die Vögel Ungarns. Auszug in deutscher Sprache. 1899–1903. *Glaucidium setipes* n. sp.
1903. Zwei neue cyprische Vögel. Ornith. Monatsb. XI. p. 5. *Loxia guillemardi* n. sp. *Cinclus olympicus* n. sp.
1903. Vorläufiges über einen neuen Rohrsänger (*Luscinola mimica*) 8° Budapest. *Luscinola mimica* n. sp.
1903. *Ammomanes heterura* n. sp. Ornith. Monatsb. XI. p. 91. *Ammomanes heterura* n. sp. = *Ammomanes sarudnyi*, Hart.
1903. Description of some new Birds from Venezuela. Ann. Mus. Nat. Hung. I. p. 462. *Elainea gularis* n. sp. *Cinclodes heterurus* n. sp. *Siptornis certhia* n. sp. *Synallaxis occipitalis* n. sp. *Dendrexetastes berlepschi* n. sp.
1903. *Merula aterrima* n. sp. Ornith. Monatsb. XI. p. 186. *Merula aterrima* n. sp.
1903. Drei neue palaearktische Vogelarten. Ann. Mus. Nat. Hung. I. p. 559. *Merula algira* n. sp. *Cinclus kiborti* n. sp. = *Cinclus leucogaster* Bp? I. Hart. Vög. P. R. p. 795–796. *Cinclus caucasicus* n. sp.
1904. Über neue Formen von *Halcyon smyrnensis* und *Alcedo ispida*. Ann. Mus. Nat. Hung. II. p. 85. *Halcyon generosa* n. sp. *Halcyon perpulchra* n. sp. *Alcedo margelanica* n. sp.
1904. Über eine wahrscheinlich neue Form der Nebelkrähe: *Corone pallescens*. Ornith. Monatsb. XII. p. 28. *Corone pallescens* n. sp.
1904. Neue Vogelarten aus Venezuela. Ann. Mus. Nat. Hung. II. p. 115. Tab. XII. *Thrysthorus consobrinus* n. sp. *Strix stictica* n. sp. *Eupsychortyx horváthi* n. sp.
1904. Zur Ornith. Deutsch-Ostafrikas. Ann. Mus. Nat. Hung. II. p. 203. *Chaetops kilimensis* n. sp. = *Melocichla orientalis* (Sharpe) *Cisticola katonae* n. sp. *Cisticola pictipennis* n. sp. *Chlorophoneus miniatus* n. sp. *Laniarius ambiguus* n. sp. *Prodotiscus reichenowi* n. sp.
1904. An extraordinary Discovery in Ornithology. Ann. Mus. Nat. Hung. II. p. 400. *Charadriola* n. gen. *Charadriola singularis* n. sp. = *Tmetothylacus tenellus* (Cab.)
1904. *Cisticola humilis* n. sp. Ornith. Monatsb. XII. p. 168. *Cisticola humilis* n. sp.
1904. *Spiloptila reichenowi* n. sp. Ornith. Monatsb. XII. p. 179. *Spiloptila reichenowi* n. sp.
1904. *Sitta bifasciata* n. sp. Ornith. Monatsb. XII. p. 184. *Sitta bifasciata* n. sp. = *Sitta uralensis* Lehot.
1904. Über die Vögel Cyperns. Ann. Mus. Nat. Hung. vol. II. p. 499. Tab. XV.
1904. Die Ceylon-Krähe. Ornith. Monatsb. XII. p. 195. *Corvus protegatus* n. sp.
1904. *Montifringilla margaritacea* n. sp. Ornith. Monatsb. XII. p. 196. *Montifringilla margaritacea* n. sp.
1905. Beschreibung einiger bisher unbekannter oder weniger bekannter Vogelneester und Eier. Zeitschr. f. Oologie und Ornith. XV. p. 17.
1905. Über eine neue *Bradypterus*-Art. Ann. Mus. Nat. Hung. III. p. 401. *Bradypterus mariae* n. sp.
1906. Über bisher unbekannte Eier zweier Vogelarten Ostafrikas. Zeitschr. f. Oologie und Ornith. XV. p. 178.
1907. *Garrulus lendlii* n. sp. Ornith. Monatsb. XV. 77. *Garrulus lendlii* n. sp.
1909. Contribution to the Mongolian Ornith with description of some new species. Ann. Hist. Nat. Mus. Hung. vol. VII. p. 175. Pl. IV. *Tharrhaleus tetricus* n. sp. *Montifringilla cognata* n. sp. *Poecile tunkanensis* n. sp. *Tetrastes orientalis* n. sp.
1909. Adatok a vadludak természetrajzához. Zur Naturgeschichte der Wildgänse. Ann. Hist. Nat. Mus. Nat. Hung. VII. p. 302. Tab. V.
1909. Über einen neuen Dickfuss. *Oedicnemus csongor*. Archiv. Zoologicum. I. p. 11. *Oedicnemus csongor* n. sp.
1910. Neue Vögel aus Ostafrika. Archiv. Zoologic. I. p. 175. Tb. IV. *Sylviella distinguenda* n. sp. *Anthoscopus kolomani* n. sp. *Apus kittenbergeri* n. sp. *Phyllostrephus dowashanus* n. sp. *Crateropus reichenowi* n. sp.
1910. Über Zwerghabichte. Ornith. Monatsb. XVIII. p. 64. *Astur insularis* n. sp. *Astur graecus* n. sp.
1910. Über eine neue Taube aus Neu-Guinea. Ann. Mus. Nat. Hung. VIII. p. 172. Taf. II. *Ptilopus decorus* n. sp.
1911. Beschreibung eines neuen Kolibri: *Phaethornis pallidiventris* n. sp. Ornith. Monatsb. XIX. p. 6. *Phaethornis pallidiventris* n. sp.
1911. *Chrysuronia brevirostris* n. subsp. Ornith. Monatsb. XIX. p. 32. *Chrysuronia brevirostris* n. subsp. und *Colibri cabanidis* (Heine) als selbständige Formen.

1911. Über *Thalurania venusta* (Gould) Ann. Mus. Nat. Hung. IX. p. 357.

1911. Neue Vögel aus Afrika. Ann. Mus. Nat. Hung. IX. p. 339. *Upupa butleri* n. sp. *Riparia nigricans* n. sp. *Cisticola sudanica* n. sp. *Passer alexandrinus* n. sp. *Passer nikersoni* n. sp. *Passer albiventris* n. sp.

1911. (Madarász u. Oskar Neumann) Eine neue *Sarothrura* von Deutsch-Ost-Afrika. Ornith. Monatsb. XIX. p. 186. *Sarothrura antonii* n. sp.

1911. *Coracias kovácsi* n. sp. Bull. Brit. Ornith. Club. vol. XXIX. p. 13. *Coracias kovácsi* n. sp.

1911. Description of some new Birds from Ceylon. Ann. Mus. Nat. Hung. vol. IX. p. 421. Pl. XVI. *Corone anthracina* n. sp. *Apus singalensis* n. sp. *Zosterops egregia* n. sp.

1912. Drei neue abessinische Vögel. Ornith. Monatsb. XX. p. 45. *Polioptila dimidiata* n. sp. = *Polioptila collaris* Rchw. *Fringillaria kovácsi* n. sp. *Columba sodalicia* n. sp. = *Columba arquata* Bp.

1912. *Poicephalus simplex* Rchw. als selbständige Form. Ornith. Monatsb. XX. p. 80.

1912. Beschreibung einer neuen Zwerg-Ohreule aus dem Sudan. Ornith. Monatsb. XX. p. 81. *Scops königseggi* n. sp.

1912. Beschreibung eines neuen Spechtes aus Columbien. Ornith. Monatsb. XX. p. 97. *Chrysoptilus ujhelyii* n. sp.

1912. *Pinarochroa rudolphi* n. sp. (*P. hypospodia* nec Shell. — Sharpe, Ibis 1892. p. 162). Ornith. Monatsb. 1912. p. 175. *Pinarochroa rudolphi* n. sp.

1912. Beschreibung einer neuen *Cisticola* aus C. O.-Afrika. Ornith. Monatsb. 1912. p. 175. *Cisticola kumuzei* n. sp.

1912. *Bradypterus elgonensis* n. sp. Ornith. Monatsb. 1912. p. 175. *Bradypterus elgonensis* n. sp.

1913. Zwei neue Vögel aus Afrika. Ornith. Monatsb. 1913. p. 7. *Cisticola elgonensis* n. sp. *Turtur electus* n. sp.

1913. Neue Vögel aus Columbien, Ornith. Monatsb. 1913. p. 22. *Synallaxis fuscifrons* n. sp. *Donacobius brachypterus* n. sp.

1913. Ornithologische Ergebnisse der Reise Rudolf Kumuke. In Rudolf Kumuke's »Quer durch Uganda. Eine Forschungsreise in Zentralafrika 1911–1912.« p. 183–186.

1914. E. Hellmayr and Dr. J. v. Madarász. Description of a new Formicarian Bird from Columbia. Ann. Mus. Nat. Hung. Vol. XII. p. 88. *Grallaricula rara* n. sp.

1914. A Contribution to the Ornithology of the Eastern Sudan. Ann. Mus. Nat. Hung. Vol. XII. p. 558. Tab. XI. *Francolinus Königseggi* n. sp. *Cisticola nilotica* n. sp. *Prinia pallescens* n. sp. *Pytelia Slatini* n. sp.

1914. *Othyphantes Kovácsi* n. sp. Orn. Monatsb. XXII. p. 28.

1915. A Contribution to the Ornithology of the Danakil-Land. Ann. Mus. Nat. Hung. Vol. XIII. p. *Hedydipna danakilensis* n. subsp. *Spiloptila danakilensis* n. subsp.

1915. Neue Vogelarten aus Afrika. Ann. Mus. Nat. Hung. Vol. XIII. p. 393. 2 Fig. Tab. X. *Cursorius ruvanensis* n. sp. *Vinago gibberifrons* n. sp. *Francolinus dowashanus* n. sp. *Caprimulgus Uganda* n. sp. *Campephaga confusa* n. sp. *Sporopipes cinerascens* n. sp. *Lagonosticta kilimensis* n. sp. *Emberiza agnata* n. sp.

1928. Levél dr. szalóki Navratil Dezsőhöz. Kócsag. I. sz. 7. o.

ORNITHOLOGISCHE BEGEGNUNGEN AUF ZWEI REISEN NACH SPITZBERGEN IN DEN JAHREN 1925 UND 1927

von Prof. Dr. Carl R. HENNICKE, Gera-Reuss

NACHDEM ich schon im Jahre 1913 mit dem Fischdampfer eine Reise nach dem Nördlichen Eismeer und der Barentssee unternommen hatte, besuchte ich im August 1925 und im August 1927 Westspitzbergen. Die letzteren Reisen trugen keinen rein ornithologischen Charakter, denn sie wurden z. T. auf einem Touristendampfer unternommen. Immerhin boten sie mir viele Gelegenheiten zu ornithologischen Beobachtungen, über die ich in folgendem kurz berichten will.

1. *Nyctea nivea* Thbg. Schneeeule. Ein gealgtes Exemplar wurde von einem Mitreisenden in der Königsbucht von einem Arbeiter gekauft.

2. *Plectrophanes nivalis*, L. Schneeammer, Bei Besuchen von Goodyears City in der Adventbucht, des Grünen Hafens und der Königsbucht konnte ich einzelne Vögel beobachten, in der Adventbay trieben sie sich in dem kurzen Rasen herum, aus dem die gelben Blüten des nordischen Mohns hervorblickten. Nester fand ich nicht.

3. *Eremophila alpestris flava*. Die Ohrenlerche beobachtete ich einmal am 10. August 1925 im Grünen Hafen. Ich stand mit verschiedenen anderen Herren zwischen den Gebäuden der Ortes und sah mit ihnen den vollständig vertrauten Strandläufer (*Arquatella maritima*) zu, die vor unseren Füßen im spärlichen Rasen von *Poa nivipara* und *Alopecurus norvegicus* Nahrung suchten, als mich ein Herr auf einen 10–12 Meter entfernten Vogel aufmerksam machte, der ein altes Männchen der Ohrenlerche war. Fangversuche scheiterten, einen photographischen Apparat hatte ich gerade nicht zur Hand. Ich glaubte, meine Beobachtung wäre die erste dieses Vogels in Spitzbergen, aber nach Norsk Ornithologisk Tidsskrift 1926 S. 194 ist schon am 11. Okt. 1923 von Kristoffersen am Hornsund in Spitzbergen ein Exemplar dieser Art geschossen worden.

4. *Lagopus hyperborea* Sund. Spitzbergisches Schneehuhn. Das Schneehuhn beobachtete ich im Grünen Hafen 1925 und in der Adventbay 1927. In der letzteren konnten wir uns so nahe an ein Volk heranpirschen, dass wir eine photographische Aufnahme machen konnten, die aber leider vollständig verwackelte.

5. *Aegialites hiaticula* L. Sandregenpfeifer. Der Vogel wurde von mir 1927 in der Sassenbay und ebenfalls 1927 in der Adventbay beobachtet.

6. *Arquatella maritima* Brünn, Seestrandläufer. Der Seestrandläufer zeichnete sich einmal durch grosse Individuenzahl und teilweise durch ausserordentliche Vertrautheit aus. Im Grünen Hafen besonders liefen die Vögel 1925 nahezu wie die Sperlinge bei uns mitten zwischen den Menschen herum, sodass es uns leicht war, festzustellen, dass sie Grassamen der schon oben genannten beiden Arten *Poa nivipara* und *Alopecurus norvegicus* aufnahmen. In der Adventbucht 1927, sowie in der Königsbucht 1925 hielten sie sich mehr am Strande auf, im Stein- und Kiesgeröll. In der Margaretenbucht habe ich keine beobachten können.

7. *Phalaropus fulicarius* L. Breitschnäbliger Wassertreter. Dieses niedliche Vögelchen konnte ich fliegend und schwimmend 1925 im Grünen Hafen beobachten.

8. *Sterna macrura* Naum. Küstenseeschwalbe. Fast überall, wenn auch nicht allzuhäufig, beobachtete ich die Küstenseeschwalbe vom Dampfer aus während der Fahrt an der Westküste von Spitzbergen durch den Vorlandsund, entlang von Sieben Eisbergen bis an die Packeisgrenze und die Rote Bucht. Belegte Nester fand ich 1925 und 1927 nur einige, in einzelnen Nestern noch Eischalen und Junge. Als Brutplätze konnte ich neue Inseln nicht feststellen. Im Innern der Fjords beobachtete ich den Vogel in der Sassenbucht, Tempelbucht, Kreuzbucht, Königsbucht und Magdalenenbucht.

9. *Xema Sabini* Sab. Die Schwalbenmöve, behauptete 1927 ein junger Zoologe, der mit auf dem Schiff war, in der Tempelbucht gesehen zu haben. Ich glaube allerdings, dass hier mehr der Wunsch der Vater des Gedankens gewesen ist.

10. *Pagophila eburnea* Phipps. Die Elfenbeinmöve sah ich zum ersten Mal in der Tempelbucht. Mitten zwischen einer grossen Anzahl Eismöven verschiedensten Alters, die um den Dampfer herumflogen und schwammen, fiel mir eine kleine weisse, schwarzgefleckte Möve mit roten Augenrändern und schwarzem Schnabel auf, die ständig an dem Schiff hin- und herschwebte. Die Flügelhaltung

war der des Eissturmvogels viel ähnlicher, als der anderer Möven. Bald gesellte sich zu dieser Möve eine zweite und schliesslich waren es vier, die um den Dampfer herumflogen. Ich habe die Elfenbeinmöve niemals schwimmen sehen, auch später nicht, nur sitzend, laufend oder fliegend. Später habe ich sie noch häufiger beobachtet, insbesondere in der Kreuzbucht, und da auch alte, reinweisse Exemplare. Wenn Le Roi (*Avifauna Spitzbergensis*) schreibt, dass er die Vögel im allgemeinen nicht sonderlich vertraut, eher scheu und vorsichtig gefunden habe, so trifft das für die in der Tempelbucht beobachteten Exemplare nicht zu. Diese flogen vielmehr so dicht am Dampfer hin und her, dass es ein leichtes gewesen wäre, sie zu erlegen und ich sogar den roten Augenring sehen konnte.

11. *Rissa tridactyla* L. Die Dreizehenmöve habe ich fast überall in Spitzbergen angetroffen, wohin ich gekommen bin. Junge habe ich allerdings nur in wenigen Exemplaren gesehen.

12. *Larus glaucus* Brünn. Die Eismöve oder Bürgermeistermöve habe ich ebenfalls in dem ganzen von mir besuchten Spitzbergen feststellen können. Nur in der Roten Bucht habe ich keine gesehen. Am zahlreichsten war sie in der Tempelbucht, wo hunderte von Exemplaren der verschiedensten Altersklassen herumflogen und schwammen oder am Gestade sassen. Sie fischten nicht nur Abfälle des Dampfers, sondern auch allerlei andere schwimmende Gegenstände, die ich nicht genau erkennen konnte. Auch an allerlei Aas gehen sie mit Vorliebe heran. Die Färbung der jungen Exemplare trägt ein wesentlich anderes Braun, als das der übrigen Möven, viel heller, fast wie Milkschokolade. Da ich im August in der Tempelbucht war, weichen auch hier meine Beobachtungen von denen Le Rois ab, der (l. c. Seite 191) fast ausschliesslich ganz alte Individuen im hohen Norden angetroffen hat.

13. *Lestris pomarina* Temm. Die Spatelraubmöve habe ich nur einmal in der Magdalenenbucht 1925 in einem alten Exemplar beobachtet.

14. *Lestris parasiticus* L. Dagegen habe ich die Schmarotzerraubmöve, besonders im Vorlandsund, häufiger beobachtet und die Gewandtheit bewundern können, mit der sie den Seeschwalben die Beute abjagte, um die letztere noch im Fallen, ehe sie den Wasserspiegel erreichte, zu erhaschen.

15. *Lestris longicauda* Vieill. Die langschwänzige Raubmöve glaube ich im Eisfjord 1925 und 1927 und in der Königsbay 1925 beobachtet zu haben, doch kann auch eine Verwechslung mit der Schmarotzerraubmöve vorliegen. Im Fluge sind die beiden Arten nicht sehr leicht zu unterscheiden. Bisweilen waren Flüge von 5–6 Stück beieinander, doch habe ich sie häufiger einzeln gesehen.

16. *Fulmarus glacialis* L. Der Eissturmvogel begegnete uns an der ganzen Küste von Westspitzbergen. Überall wo ein Kadaver lag, wie im Grünen Hafen Walfischkadaver oder Robbenkadaver, da sammelten sich die Eissturmvögel in Massen an. Beide Phasen, die helle wie die dunkle, kamen untereinander vor. Lag das Schiff ruhig, dann schwammen sie in grosser Zahl um den Dampfer herum, um alle Abfälle sorgfältig aufzufangen.

17. *Branta bernicla* L. Die Ringelgans beobachtete ich in der Adventbay 1927 und in der Sassenbay 1927. Bei der Einfahrt in die Königsbucht 1925 begegneten wir im Zeppelinhafen einem Kutter, an dessen Maste mehrere Dutzend erlegte Ringelgänse und Weisswangengänse hingen, die dieser zu Nahrungszwecken eingebracht hatte.

18. *Branta leucopsis* Bechst. Die Weisswangengans wurde von mir ausser der eben erwähnten Begegnung in der Adventbay 1927 beobachtet.

19. *Harelda glacialis* L. Die Eisente habe ich nur einmal 1925 in der

Königsbucht in vier Exemplaren beobachtet. Dagegen habe ich die Trauerente, die ich an der norwegischen Küste häufig gesehen hatte, in Spitzbergen nicht angetroffen.

20. *Somateria mollissima borealis*, Brehm. Die Eiderente dagegen ist von mir verschiedentlich gesehen worden, auch brütend. Insbesondere traf ich sie in der Sassenbucht und auf den nahe der Sassenbucht gelegenen Gänseinseln 1927, wie auch auf den Lovéninseln 1925. Teilweise enthielten die Nester noch bebrütete Eier.

21. *Somateria spectabilis* L. Von der Prachteiderente fand ich lediglich 1927 einen Kopf eines alten Erpels am Strande der Adventbucht. Lebend konnte ich kein Exemplar beobachten, wenigstens nicht diagnostizieren.

22. *Uria lomvia* Pall. Die Dickschnabellumme habe ich sowohl 1925 wie 1927 besonders im Vorlandsund in grossen Scharen angetroffen. Sie schwammen mit ihren Jungen auf dem Wasser herum. Kam der Dampfer einem Elternpaar mit dem Jungen gar zu nahe, dann ertönte von Seiten der Alten ein unwillig klingendes örr, und die Vögel beeilten sich, schwimmend die Nähe des Schiffes zu verlassen. Ich habe sie dabei niemals tauchen oder fliegen sehen.

23. *Cepphus grylle mandtii* Licht. Grillteiste, Grillteisten habe ich auf dem Wasser in der Königsbay 1925 und in der Roten Bucht beobachtet. Es ist mir auffällig gewesen, dass ich den Vogel, der nach anderen Beobachtern ziemlich häufig sein soll, nicht öfter angetroffen habe.

24. *Mergulus alle* L. Dagegen habe ich den Krabbentaucher fast überall angetroffen, wo ich in Spitzbergen war. Massenhaft schwammen die kleinen zierlichen Taucherchen auf dem Wasser herum und scheuten sich anscheinend garnicht vor dem Schiffe, wenn es ihnen nahe kam. Sobald sich aber ein Glas auf einen bestimmten Vogel richtete, dann tauchte er mit Blitzesschnelligkeit weg, um erst in weiter Entfernung wieder aufzutauchen. Eine der grössten Krabbentaucherkolonie in Spitzbergen befindet sich in der Magdalenenbucht, wo die Vögel am Rotgesberge in ungeheurer Zahl brüten.

25. *Mormon arcticus glacialis* Naum. Der Papageitaucher macht sich auch überall auf dem Wasser bemerkbar. Im Gegensatz zum Krabbentaucher weicht er aber dem Dampfer fast nie durch Tauchen aus, sondern er läuft flügel-schlagend über das Wasser hin, dessen Oberfläche furchend, um in sicherer Entfernung wieder einzufallen. Streicht er höher über dem Wasserspiegel hin, dann streckt er die Ruder nach hinten aus, und dann sieht es aus, als wenn der Vogel einen roten Schwanz hätte. Selten tauchen die Vögel weg. Ob die Vögel dieser Form oder der Form *arcticus* angehörten, vermag ich nicht zu entscheiden, da ich keinen in der Hand hatte, also keine Messungen vornehmen konnte.

26. *Colymbus septentrionalis* L. Den Nordseetaucher habe ich nur einmal in einem verendeten Exemplar 1925 in der Königsbay getroffen.

Das ist die ornithologische Ausbeute der beiden im August 1925 und 1927 unternommenen Reisen. Sie mag dürftig sein, aber es ist dabei zu bedenken, dass ich an den Touristendampfer gebunden war und infolgedessen eingehendere Beobachtungen nicht anstellen konnte.

ORNITHOLOGIAI MEGFIGYELÉSEK KÉT SPITZBERGAI UTAM ALKALMÁVAL 1925-ÉS 1927-BEN

Írta: Dr. HENNICKE K. R. professzor, Gera-Reuss

melyeket 1925 és 1927 augusztusában a nyugati Spitzbergákra tett útján végzett. Turistagözöshöz kötötten mégis 26 madár-fajt sikerült megfigyelnie.

SZERZŐ ebben a dolgozatában beszámol azokról a madártani megfigyelésekről,

Phot. A. Brook, Builth.

Kánalásgémek csoportja, Kis-Balaton 1930.

Löfflergruppe, Kis-Balaton 1930.

A KIS BÉKÁSZÓ-SAS (AQUILA POMARINA BREHM) FÉSZKELÉSE HAZÁNKBAN EGYKOR ÉS MOST.

Írta: KIRÁLY IVÁN, Csorna.

1 fényképpel.

AZ IRODALOMBAN »békászó-sas« néven emlegetett ragadozók a madarak rendszerében az igazi sasok (Aquila) neméhez tartoznak; az irodalomban két alakjuk szerepel: a nagy békászó-sas (A. clanga Pall.) és a kis békászó-sas (A. pomarina Brehm). Ez a két sas a rendszer s az elterjedésbeli viszonyok szempontjából a legérdekesebb és legtöbbet vitatott madarak közé tartozik. Egymáshoz való rendszertani viszonyuk még mai napig sincs teljesen tisztázva.

A nagy békászó-sas Hartert¹ szerint: Kelet- és Délkelet-Európában, Ázsiában Dauriáig és az Amur-menti vidékekig költ; kivételesen talán keleti és nyugati Poroszországban és hazánkban is költ, Erdélyben gyakori. A kis békászó-sas költőterületei északi Németországtól kezdve Lengyelországon, Oroszországon, Ausztrián, Magyarországon, a Balkánon át a Kaukázusig és talán Kisázsiaig terjednek. A nagy békászó-sas hazánkban való elterjedéséről Madarász² azt mondja, hogy az irodalom alapján megállapítani nem lehet, mert többnyire a fiatal A. pomarinát szokták A. clanga névvel jelölni. Annyi bizonyos, hogy nálunk előfordul, sőt költ is, de sokkal ritkább a pomarinánál. Faunakatalógusunk fészkelését a következő helyekről említi:³ Boldogasszony, Kapuvár, Bellye, Királyhegy, Sumjác, Nagyenyed, Fogaras, Délmagyarországon a Duna környéke, Horvátország.

A kis békászó-sas Madarász szerint is⁴ közönséges (még szerinte állandó?) madár. A Nemzeti Múzeum honi példányait a következő helyekről jegyzi fel: Szilágy vm. (Szilágy—Cseh), Kolozs vm. (mezőség), Csík vm. (Hargita), Fogaras vm., Maros-Torda vm. (M. vécs, Csombord), Bács vm. (Futtak), Árva vm., Szepes vm., Érsekújvár, Breznóbánya. Csató János gyűjteményéből: Alsó-Fehér vm. (Nagyenyed, Fel-Enyed, Karna, stb.). A háború előtt — úgylátszik — az erdélyi részekén volt leggyakoribb. Pontos előfordulási adatait nagyon nehéz összeállítani, mert a szerzők összezavarják a nagy békászó-sassal. Zeyk Miklós ezt írja:⁵ »Falco naevius (A. pomarina Brehm). Récesas. Nem nagyon ritka. Buda Elek és Knöpfler bírtak egy példányt gyűjteményeikben; én is neveltem egy példányt, melyet F. naeviusnak tartottam. Ez mindig nagyon felegyenesedve szokott állani, nem szállott gyakran és mindvégig vad volt... Eleinte azt hittem, hogy F. naevius a leggyakoribb, de az újabb időben kételkedni kezdtem rajta, mert többek kerültek előmbe, melyekre F. naevius leírása épp oly kevésbé illett, mint a többi apró sasfajoké, kivéve A. clanga név alatt Petényi és Naumann által újonnan felállított fajtát. Meg vagyok győződve róla, hogy a hazai apróbb sasfajok koránt sincsenek még jól megkülönböztetve, legalább is sok példányoknál bizonytalan voltam, hogy mely fajnak tartsam azokat. Egykor lőttem kemény télben egy sást egy farkasnak dögén, zömök termetű, de nem nagy sas volt. Zömökebb a naeviusnál, kisebb a fulvusnál, nagyobb a pennatusnál.« Zeyk ezen sorai igen jól jellemzik azt a zürzavart, amely a békászó-sasok rendszertani kérdésében uralkodott a múlt század első felében, sőt részben ma is uralkodik.

Újabb előfordulásáról főleg Erdély délkeleti megyéiből kaptunk híreket. Szemere László azt mondja,⁶ hogy a háború elejéig Csík vm. legközönségesebb ragadozói közé tartozott. Mivel a megye időnként harctér volt, ezért számuk 1918-ra megcsappant. Annak idején, főleg tavaszi vonulásuk alkalmával, lehetett csoportosan is látni e sasokat és pedig 5—15 darabot kitevő laza társaságokban.

12 példány fordult meg kezén, mégpedig hét drb. Csík megyéből (Csíkszereda, Csíkcsatóság, Csíkszentsimon, Csíkszentmárton), két példány Zemplén megyéből (Királyhelmec, Tavarna), egy-egy példány Beregszászból, Farkasfaluról (Szepes vm.), Marostordából, Dr. br. Mannsberg Arvéd Szeben és Brassó megyében,⁷ Schneider Snyder Roland Brassó megyében figyelte meg,⁸ ugyanitt Hausmann Ernő (Türkös) vonulásának idejét rendszeresen figyelte,⁹ Hunyad megyében való előfordulásáról (Malomvíz) Barthos Gyula tesz említést,¹⁰ Lorenz-Liburnau Báziás, Drenkova, Turtakoi vidékéről.¹¹ Az Északnyugati Felvidéken Mauks Vilmos Tátraházán (Szepes vm.), ifjú Thóbiás Gyula Felsőláncon (Abaúj vm.) rendszeresen figyelték érkezését és elvonulását.¹² Kocyan¹³ a Tátrában és a Kárpátok előhegységében, dr. Nagy Jenő Mezőkövesden figyelte meg,¹⁴ Stofflitz preparátor Isaszegről kapott egy példányt.¹⁵ A Dunántúlon chernelházi Chernel István Sopron megyében (Locsmánd), Kőszegen¹⁶ és a Badacsonyon¹⁷ vonulás idején többször látta, Rómer Flóris pedig a Bakonyban való előfordulásáról tesz említést.¹⁸

A Nagy-Alföldön dr. Nagy Jenő 1913–14-ben a pancsovai Nagy-Réten látta kóvályogni,¹⁹ a Hortobágyon Szomjas Gusztáv több példányt lőtt.²⁰ Dr. Lovassy Sándor szerint²¹ régebben a tölgyesekben, mocsarakban lévő égererdőkön és a folyókmenti árterületi nyárfaerdőkben szórványosan mindenfelé fészkeltek; a múlt század hetvenes éveiből a debreceni nagyerdőből, később Nagyröcéről,²² 1887-ből az ecsedi Nagyégerből²³ ismeri fészket. Ma már az Alföldön csak az aldunai erdőkön fészkel mérsékelt számmal.

Fészkelésének súlypontja — legalább is a háború előtt — szintén a Dél-keleti felvidékre esett. Szemere²⁴ Csíkcsekefalván két, Fitódon és Zsögödön (szintén Csík m.) egy-egy fészket talált, de fészkelési időben gyakran látta úgy az alsíki, mint a felcsíki hegyekben, valamint Keresztényfalván (Brassó vm.) és Herkulesfürdőn. Id. Szeöts Béla szerint²⁵ Tavarna (Zemplén vm.) környékén az erdők rendes költőmadara. Agárdi Ede a Zengőn talált meg fészket,²⁶ Ertl Gusztáv Liptó megyében még 1800 m magasságban is talált pomarina-fészket.²⁷

Ennyi az összes adat, amit az *Aquila pomarina* hazánkban való fészkeléséről a rendelkezésemre álló irodalomból megtudtam állapítani. A fészkelési adatok száma a megfigyelési adatokéhoz mérten elenyészően csekély s ezt a kevés fészkelési területet is részben a felvidékek elcsatolásával, részben az árterületek lecsapolásával elvesztettük. Örömet okozok a magyar ornitológus társadalomnak, midőn bejelentem a szóbanforgó sasfajnak a Hanyásban való rendes fészkelését.

* * *

Az irodalomban nem tudtam nyomára akadni a kis békászó-sasnak a Hanyásban való előfordulására. A múlt század második felében Fászl István²⁸ soproni bencés tanár és Jukovics bánfalui plébános évtizedeken keresztül figyelték a Fertő-tó vidékén a madárvilágot és a kis békászó-sast egybehangozóan ritkának mondják erre. Csörgéy Titusz a Fertőn látott pomarinát²⁹ és alapos a gyanúm, hogy a fauna-katalógusnak az *A. clanga* kapuvári és boldogasszonyi fészkelésére vonatkozó adata³⁰ nem a clangára, hanem a pomarinára vonatkozik.

A kis békászó-sas Hanyásban való fészkelésére vonatkozó első adatot 1926 júliusának első napjaiban kaptam, midőn tudomásomra jutott, hogy a Rábaszabályozó-Társulat egyik gátőre egy sasfiókat tart. Még azon a napon elutaztam, hogy megnézzem, mert ezen a vidéken minden nagyobb ragadozót »sas«-nak neveznek. A közel tyúknagyságú sasfióka istállóba volt bezárva egy báránnyal. Egész testét piszkos sárgásfehér pehely borította. Viaszhártyája, szájugai, lábujjai élénk

sárgák. Jámboran, ügyetlen lépésekkel és apró ugrásokkal tipegett ide-oda, miközben panaszos »tyüptyü« szóval siránkozott. Lakótársával jól megfért, sőt kereste társaságát, elébe kerülve a báránka orrát vakargatta. Rögtön láttam, hogy igazi sassal van dolgom; hogy megállapíthassam, mi fejlődik belőle, ajánlatot tettem megszerzésére. Gazdája egyelőre nem volt hajlandó megválni tőle, de kilátásba helyezte átengedését. Nem is erőszakoltam tovább, mert tudtam, hogy megúnja etetését. Számításomban nem is csalódtam, mert néhány hét múlva az időközben kitollasodott és így már meghatározható fiókát sikerült megszereznem. 1927 februárjáig fogságban tartottam ezt a pomarinát, akkor pedig a Székesfővárosi Állatkertnek ajándékoztam, hol tudtommal máig is megvan. Midőn eredete után érdeklődtem, gazdája elmondotta, hogy embereitől kapta ajándékba, kik a kapuvári nagyégererdő mentén a Rábca medrét tisztogatják. Van közöttük néhány vakmerő fickó, akik szabad idejükben az erdőt járják. Ilyen útjukon találták meg a sasfészkeket is. Egy fiókát neki ajándékoztak. Egyben ajánlatot tett a gátőr, hogy másnap kocsin menjek el vele a helyszínre és nézzek körül. Ajánlatát örömmel elfogadtam s másnap, korán reggel — jó kétórás kociút után — az égererdő északi szélén voltam, hol a kubikosok romantikus kalyibái púposodtak a Rábca-part védőtöltésének oldalában. A gátőr mellém adta azt az embert, aki a sasokat leszedte s ennek a vezetésével sorra jártam azokat a fészkeket, melyekből kiszedték a fiakat; sőt még többet is találtunk, de mind üresek voltak. Az égererdő félelmes szépsége ezen első alkalommal valósággal megdöbbsentett. Igyekeztem a rengetegben — legalább nagyjából — tájékozódni és a jövő kutatások nagyszerű tervre pattant ki előttem.

A következő évben már dr. Esterházy Pál őhercegsége engedélyével a zse-
bemben, Miklós Kálmán ornithologus kollégám társaságában jártam be az éger-
erdők rengetegét. Nemcsak az ú. n. Osli-éger, amelyben első alkalommal voltam, hanem a Kapuvári-, Boldogasszonyi- és Király-éger is bejártuk két nap alatt a közöttük elterülő apró csalitokkal, remizekkel együtt. Találtunk kb. 15 nagy ragadozó-fészket, de mindegyik üresnek látszott. Július 20-^a táján voltunk, már kiröpítettek. Legtöbb volt az Osli-égerben, ez a legvadonabb, legmocsarasabb. Egy barna kányát, néhány fiait vezető egerészölyvet és néhány békászó-sast láttunk, melyek közül a egyik, amint magasan körözött a levegőben, úgy tűnt fel, mintha fehér vállfoltja volna, mint a parlagi- és törpe-sasnak. Nem teszek le a reményről, hogy a hánysági erdőségek nyugati részeiben, hova a mai napig sem sikerült eljutnom, ráakadok az utóbb említett sasok, sőt esetleg a réti-sas fészkeire is, mert az erdőörök említést tettek valami »különösen nagy sas« fészkeléséről is.

1929-ben Breuer Györggyel két alkalommal voltam a erdőségekben és lehetőség szerint tüzetesen átvizsgáltuk a Rábcatól délre eső részt és a külön-
álló Király-éger. Május 9-én körülbelül hét nagy ragadozó-fészket találtunk, melyek közül három lakott volt. Az egyikben két a másikban egy szürkés-pelyhes, A. pomarinának tartott fióka volt. Breuer meggyűrzte a kétökölnyi fiókákat. A harmadik fészekben két tojást találtunk, melyeket gyűjteményem számára megtartottam. Az eléggé durva szemcsézetű tojásoknak az az érdekessége, hogy nagyon eltérő színezésűek.³¹ Mindegyik tojás alapszíne fehér. Az egyikben világosbarna feccsentéseken felül sötétbarna foltok és pontok vannak, melyek a tojás közepe táján szélei felé elmosódó koszorút alkotnak. Ez a koszorú az egyik oldalon a tojás hegyesebbik vége felé kissé eltolódik. Súlya kifúvás előtt 87 gramm volt. Méretei 63×51·5 mm. A másikon a foltszerűen elmosódó sűrűsödő mező szeplőbarna, mely a tojás tompa végén erősen, hegyesvégén gyengén össze-

folyik. Sötétebb pettyek igen ritkán vannak elhullajtva. Súlya 73·1 gramm volt. Méretei 59·5×49 mm. Kifúváskor meggyőződtem, hogy legfeljebb néhány naposak lehettek. Május 30-i kirándulásunk alkalmával ismét két ilyen sasfészekre bukkantunk. Az egyikben két jókora, de még pelyhes fióka volt, a másikkól mászóemberünk egy tojást hozott le. Fehér alapszíne piszkos homoksárgával van nagy darabon futtatva, rajta vörhenyesbarna foltok, melyek a tojás hegyes vége felé sötétednek és sűrűsödnek és a tojás pólusán különböző árnyalatú foltokból összetevődő felhővé olvadnak össze. Súlya 81 gramm volt, legfeljebb egy hét óta lehetett kotolva. Méretei 64×50 mm. Mindhárom tojás héjja belül zöldszínű, hártájuk vastag és erős. Mindegyik pomarinafészek a legmagasabb szálerdőben volt, égerfa felső elágazásában 12—25 m magasságban, rendszerint olyan ágcsomóban, ahol a fa vezérhajtása többfelé ágazik. A fészkek átmérője 0·80—1 m, magassága 40 cm, néha az 1 m-t is megközelíti. Az egész hüvelykujnyi és vékonyabb ágakból van rakva, mintegy 20 cm mély csészéje sással, fűvel bélelve. Május 9-én, mikor még nem lombosodott ki az erdő, száraz leveles galyakkal, 30-án azonban már hervadt, de zöld levélcsomókkal voltak leplezve. Az említetteken kívül még több üres fészket találtunk, melyek egyike-másika az évben szemmel láthatólag nem volt elfoglalva. A fészken ülő sasok óvatosan viselkedtek, különösen a fák kizöldülése előtt már messziről észrevették közeledésünket és elszálltak a fészkekből, de a lombosodás után sem vártak meg puskalövésnyire. Egyedül az utolsó fészeknél várt meg az anyamadár olyan közelre, hogy erősen megfakult tollzatát tisztára megtudtam figyelni; ezt annak tulajdonítom, hogy az erdő aljnövényzete sűrű bozótos volt s a viharos szél annyira hintálta a fát, hogy a kotló madárnak ugyancsak a fészekbe kellett lapulni, hogy a szél ki ne sodorja onnét.

1930-ban első kirándulásomon, április 23-án találkoztam először kis békászó sással. Az ú. n. Zsidó-rét mellett elterülő, kb. 5 kat. hold kiterjedésű remízben tőkés-kacsa-fészket találtam 10 tojással egy égerfa tövében. Miközben térdigérő vízben a fészek fényképezésével voltam elfoglalva, észrevettem az alig néhány méter távolságra lévő sasfészket. Ez is égerfán volt, mintegy 12 m magasságban. Míg a vízben-fényképezés fáradságos műveletével bíbelődtem, a sasfészek gazdái állandóan a remíz felett keringtek, sőt több ízben le is szálltak a közeli fákra, bizonyára tatarozás közben érte őket látogatásom.³² Ugyanezen kiránduláson olyan szerencsés voltam, hogy a kis békászó-sas párzását is megtudtam figyelni. A déli órákban Miklós öcsémmel, aki idei kirándulásomon fáradhatatlan kísérőm volt, a Csíkos-éger északi szegélyénél, a Rábca töltésén falatozgattunk, miközben két sas repülőmutatványaiban gyönyörködtünk, melyek állandóan fölöttünk keringtek; nyilván a Csíkos-égerben választottak fészkelőhelyet.³³

Egyik bravúros mutatvány után a két sas eltűnt az erdőben, de csakhamar ismét megjelentek és egész alacsonyan, mint a réti héjják, egymást követve nekivágtak a rétségnek. Az előrepülő sas többször panaszos »tyüptyü« szavát hallatta, utána evező társa harcias »hijjé« kiáltással felelt. Az óriási kiterjedésű rétet a kaszálás bérbeadhatása céljából egymástól többszáz méternyi távolságra ültetett nyárfákkal osztották parcellákra. Ezek a nyárfák még igen fiatalok, ezért a szarvasok és viharok ellen minden fát hármaskaróval láttak el; a karókat felső végüknél kis lécek tartják össze. Alig haladtak a sasok tőlünk néhány száz méternyire, midőn az előrepülő — nyilván tojó — leszállt egy ilyen nyárfakaró tartólécére és egészen lelapult. A következő pillanatban párja már a hátára libbent s farkát legyezőszerűen széjjelnyitva, szárnyverdesés közben, szinte lebegve egyesült vele, majd tovább szállott s csakhamar eltűnt szemünk elől. A tojó a nász után felgyenesedett, megrázta magát és még jó ideig a karón maradt. A történeteket triéde-

ren át figyeltem s a következőket állapítom meg vele kapcsolatban: a párzást tet-szelgés, udvarlás előzi meg, mely pompás repülési mutatványokból áll. Utána a tojó önként ad alkalmat a párosodásra.

Ugyanezen évben még két pomarina-fészket találtam. Az egyikre az Oslis-égerben egészen véletlenül bukkantunk július 20-án s ha helyismeretem nem csál, ez a fészek azonos az 1929. évben lelt harmadik fészekkel, melyben egy tojást találtunk. Ez alkalommal már messziről megláttam a fészek peremén üldögélő teljesen kifejlett fiókát. A fészek égerfán volt, kb. 15 m magasságban. Érkezé-sünkre a fióka nyugtalankodni kezdett; mikor a mászóvasak megkoppantak a fa oldalán, átjött a fészek másik oldalára s rémülten nézte a feléje közeledő alakot. Mire a mászó a fa derekára érkezett volna, a sas elszánt ugrással kilendült a fészekből, de nem jutott messzire, ereje csak mintegy 10 m-re futotta. Embereim megfogták és gyűrűt raktak lábára. Ezt a jele-netet fényképen is megörökítettem, majd egy kidőlt fa mohos törzsén külön is lefényképez-tem a fiókát (l. a mellékelt képet), amely — őszintén szólva — nem valami bátran visel-kedett. Mikor emberem felvitte fészkebe, meg-lapult és nem mutatkozott többé.

A másik fészek a Csikos-éger északi szélén, hatalmas szálerdőben volt. Június 22-én meg-határoztam a belőle kiszálló anyamadarat. Július 15-én már álldogálni láttam benne a sasfiókot, azért elhatároztam, hogy 20-án meg-gyűrűzőm.

Július 20-án a fióka megint a fészek szé-lén álldogált és mikor meghallotta csörteté-sünket, a fészek csészéjébe lapult. Óvatosságból két (kinyitott) gyűrűt adtam át a mászó em-bernek és egy dobozt, esetleges záptojás vagy köpetek számára. Utasítással nem kellett ellát-nom, mert előző kirándulásainkon volt alkalmá betanulni úgy a mászóvas, mint a gyűrűk használatába. A fészekben mászónk egy fiókát talál, amelynek gyűrűt tesz lábára ezzel a felírással: »MOSZ herceg Esterházy Pál madárvártája, Kapu-vár, Hungaria, 101.« Mi pedig még átkutatjuk a fa alatti bozótokat, egy köpet-gombócot, egy csomó nyúlászort szedünk össze és tovább indulunk.³⁴

A fent leírt megfigyelésekből kitűnik, hogy a hánysági égererdőkben állandó települése van a kis békászó-sasnak, amely talán a régi, kiszáritás előtti időben itt élt madárparadicsom maradványa s úgy látszik, a maga nemében egyetlen csonka hazánk területén. Mióta kutatásaimat a múlt évben létesített megfigyelő-állomás megkönnyíti, még sok eredményt várok a kis békászó-sas megfigyelé-séből. Hiszem, hogy őhercegsége erdőigazgatósága a tudományos cél érdekében kímélni fogja hazánk egyetlen, a vadállományra talán nem éppen közömbös sastelepét.

Fiatál Aquila pomarina Brehm. Oslis-éger 1930.

Irodalom:

¹ Hartert, E: Die Vögel der paläarktischen Fauna. B. II.

^{2, 4} Dr. Madarász Gyula: Magyarország madarai.

³ A Magyar Birodalom Állatvillága. Madarak. Budapest. 1917.

⁵ Zeyk Miklós: Erdély Madarai. Aquila, Tom. XXVII. 1920.

⁶ Szemere: A kis békászó-sasról. Aquila, Tom. XXVII. 1920.

⁷ Dr. br. Mannsberg Arvéd: Vonulási és előfordulási adatok Erdélyből 1915—1917. Aquila, Tom. XXV. 1918.

⁸ Aquila, Tom. XXX—XXXI. 1923—1924. ¹⁰ Aquila, Tom. XXIV. 1917.

- ⁹ Aquila, Tom. XXIII–XXXIII.
¹¹ Dr. L. v. Lorenz–Liburnau: Ornith. Bruchstücke an dem Gebiete der unteren Donau. Ornith. Jahrbuch 1893.
¹² Aquila, Tom. XXIII–XXVII.
¹³ Kocyan: Die Adler im Tátragebirge. Zeitschrift f. d. ges. Ornith. 1884.
¹⁴ Aquila, Tom. XXII. 1915.
¹⁵ Dr. Vasvári: »A Természet.« XXII. évf.
¹⁶ Chernelházi Chernel I.: Adatok Magyarország madárfaunájához. Aquila, Tom. XXIV. 1917.
¹⁷ Chernelházi Chernel István: Őszi megfigyelések a Balaton vidékéről. Aquila, Tom. XXV. 1918.
¹⁸ Dr. Dornay Béla: Rómer Flóris madártani adatai a Bakonyból. Aquila, Tom. XXXII–XXXIII.
¹⁹ Dr. Nagy Jenő: Madártani adatok a pancsovai Nagy-Rétből. Aquila, Tom. XXVIII. 1921.
²⁰ Szomjas Gusztáv: Naplójegyzetek a Hortobágyról. Aquila, Tom. XVI. 1909.
²¹ Dr. Lovassy Sándor: A ragadozó madarak (Accipitres) fészkelésbeli elterjedésének változása a Magyar Alföldön az utolsó száz év alatt. Kócsag, 1928. 1. sz.
²² Dr. Lovassy Sándor: Hogyan lettem én ornithológus? A Természet, 1929 júniusi szám.
²³ Dr. Lovassy Sándor: Az Ecsedi-láp madárvilága fennállása utolsó évtizedeiben. M. Tud. Akadémia 1931.
²⁴ Szemere i. m.
²⁵ Id. Szeöts Béla: Tavarna és vidékének madarai. Aquila, Tom. XXIX. 1922.
²⁶ Agárdi Ede: Nidológiai adatok a Mecsek vidékéről. Aquila, Tom. XXXII–XXXIII. 1925–26.
²⁷ Brehm: Állatok világa, 10. kötet. Madarak. 196. old.
²⁸ Fászl István: Sopron madarai. A Soproni Bencés Főgimnázium értesítője az 1882–83. tanévről. Jukovits: Ornith. Notizen vom Neusiedler See. Sitzungsber. d. Vereines für Naturkunde in Presburg. II. 1857.
²⁹ Lásd 15. alatt. ³⁰ Lásd 3. alatt.
³¹ Szakasztott ilyen felemás pomarina-tojásokat láttam a Budapesti Mezőgazdasági Múzeum gyűjteményében.
³² Ezt a fészket már két év óta ismerem, amiből azt következtetem, hogy a kis békászó-sas ragaszkodik régi fészkehez. Néhány héttel a történetek után a Rábaszabályzó-Társulat kotrómunkásai kirabolták, de gazdáit még azután is a közvetlen környéken tartózkodtak.
³³ Csodálkozom a legtöbb szerző azon állításán, hogy a kis békászó-sast röptében a hozzá nagyon hasonlító egerészölyvtől azáltal lehet megkülönböztetni, hogy első evezőik ilyenkor felfelé görbülnek és ujjszerűen szétválnak. Alkalmam volt órákon át párhuzamosan figyelni e két ragadozó repülését és azt tapasztaltam, hogy az egerészölyv, első evezői éppen úgy szétválnak és felfelé görbülnek, mint a sasé, úgyhogy eleinte nem is tudtam egymástól megkülönböztetni őket. Többszöri összehasonlítás után észrevettem, hogy a kis békászó-sas repülése sokkal merészebb, bravurosabb, fordulatokban gazdagabb, szárnya jóval boltozatosabb az ölyvénel és néha, különösen merész kanyarodásnál, ereszkedésnél annyira befelé meresti szárnyát, hogy a siklórepüléssel hirtelenül aláereszkedő vadlibákra határozottan emlékeztet.
³⁴ A fészkekörüli talajt minden fészeknél alaposan átkutattuk, de sem ürüléket, sem köpetet nem találtunk. Ez az óvatos nyomeltűntetés egyik jellemzője a sasfészkeknek. A madárszülők minden bizonnyal kihordják a fészkekből az ételmaradékokat. Az a saspár, amelyik ezt a fiókat felnevelte, kétségtelenül azonos azzal, amelyiknek párzását megfigyeltem. Tehát a párzástól a fióka felneveléséig, illetve meggyűrűzéséig 57 nap telt el. Hogy mindkét madárszülő résztvesz-e a kotlásban, azt nem tudtam megfigyelni, de a kotlás idején a fészkek körül kóvályogni mindkettőt láttam.

EINSTIGES UND JETZIGES HORSTEN VON AQUILA POMARINA BREHM IN UNGARN.

Von I. KIRÁLY, Csorna.
Mit 1 Photographie.

Verfasser gibt eine Übersicht über das Vorkommen und Horsten des kleinen Schreiadlers in Ungarn nach Angaben der Literatur, woraus hervorgeht, dass über des Horsten dieses Adlers nur sehr wenige sichere Daten vorliegen, von denen die meisten aus dem Karpathenzuge stammen. Aus der Hanság war bisher sein Horsten nicht festgestellt. Anfang Juli 1926 sah er einen jungen Adler in Gefangenschaft, der im Erlental bei Kapuvár einem Horst entnommen wurde. Im Juli 1928 konnte er in dieser Gegend wieder einige Exemplare beobachten. Am 9. Mai 1929 waren in drei Horsten 1, 2 Dunenjunge, die von G.

Breuer beringt wurden und 2 Eier. Beide Eier von weisser Grundfarbe. Eins lichtbraun bespritzt und mit dunkelbraunen Flecken und Punkten versehen, die in der Mitte einen Kranz bilden; beim anderen das fleckenartige, verwaschene Braun am stumpfen Ende stärker, am spitzen Pole weniger stark zusammenfliessend, dunkle Flecken sehr spärlich verteilt. Gewicht der einige Tage bebrüteten Eier vor dem Ausblasen 87 und 73.1 g. Masse: 63 × 51.5, 59.5 × 49 mm. Am 30. Mai wurden wieder 2 Horste gefunden. Einer enthielt zwei grössere Dunenjunge, der andere 1 Ei. An letzterem die weisse Grundfarbe teilweise sandgelb, darauf rötlichbraune Flecke, die gegen den spitzen Pol dunkler und dichter werden und am Pole selbst zu einer verschieden schattierten Wolke zusammenfliessen. Gewicht des etwa eine Woche bebrüteten Eies vor dem Ausblasen

81 g. Masse: 64 × 50 mm. Die Schale sämtlicher Eier innen grün. Alle Horste standen im Hochwald, in den obersten Verzweigungen von Erlen, 12–25 m hoch; Durchmesser 0·80–1 m, Höhe 40 cm, zuweilen fast 1 m erreichend. Sie waren aus daumendicken und feineren Zweigen erbaut, die etwe 20 cm tiefe Mulde mit Riedgräsern und Gras gefüttert. Am 9. Mai, vor der Laubentwicklung, waren die Horste mit dürrbelaubten Zweigen, am 30. Mai aber mit grünbelaubten, welchen Zweigen belegt. Ausser den genannten wurden noch mehrere leere Horste gefunden.

Am 23. April 1930 fand Verf. auf einem Erlenbaume, etwa 12 m hoch ein Schreiadlernest und beobachtete auch die Paarung. Das ♀ setzte sich auf eine Latte, die zum Schutze junger Pappeln als Umzäunung diente und kauerte sich nieder, sogleich wurde es vom ♂ befliegen, das den Schwanz fächerförmig ausbreitend und mit den Flügeln schlagend die Paarung vollzog und dann abstrich. Das ♂ richtete sich auf, schüttelte das Gefieder

und blieb noch eine Zeit auf der Stelle. Vor der Paarung werden schöne Flugspiele ausgeführt. — Im selben Jahre wurden noch 2 weitere Horste gefunden. Ein Horst (20. Juli) stand auf einer Erle, etwa 15 m hoch. Das vollständig erwachsene Junge hockte am Nestrande und flog bei der Annäherung 10 m weit, wo es ergriffen und beringt wurde (S. Abbild.). Der zweite Horst wurde durch das Abstreichen des ♀ am 21. Juni festgestellt. Am 15. Juli stand bereits das Junge darin und wurde am 20. Juli beringt. Unter dem Baum wurde ein Gewölle aus Hasenhaaren bestehend gefunden, sonst waren unter den Horstbäumen weder Exkremente, noch Gewölle zu finden. Aus diesen Beobachtungen geht hervor, dass im Erlenwalde der Hanság der kleine Schreiadler ständiger Brutvogel ist und Verfasser meint, dass das in Fauna Regni Hungariae, Aves erwähnte Horsten von *Aquila clanga* Pall. bei Kapuvár und Boldogasszony wahrscheinlich auf *Aquila pomarina* Brehm zu beziehen sei.

BEOBACHTUNGEN ÜBER DEN VOGELZUG IN ITALIEN, SIZILIEN UND NORDAFRIKA.

Von OTTO STEINFATT.

IM FOLGENDEN möchte ich berichten über einige Beobachtungen über den Vogelzug, die ich im Herbst 1930 und im Frühjahr dieses Jahres in Italien, Sizilien und Nordafrika gemacht habe. Ich bitte freundlich zu entschuldigen, wenn ich nicht eine rein wissenschaftliche Form wähle. Diese Beobachtungen sind so eng mit vielen tiefen persönlichen Erlebnissen verknüpft, als dass ich sie ganz trennen möchte. Zur wissenschaftlichen Ausarbeitung verschiedener Fragen fand ich bis jetzt während des Studiums noch nicht Zeit. Die einzelnen genauen Angaben werden in der Zeitschrift »Der Vogelzug« erscheinen.

Im Herbst 1929 und im Frühjahr vorigen Jahres nahm ich teil an dem Beobachternetz, das von der Vogelwarte Rossitten organisiert wurde. Dort, wo täglich Tausende, ja Hunderttausende Vögel über einem dahinziehen, ihrer Brutheimat oder ihrer Winterherberge zu, habe ich oft die Rätsel und Wunder des geheimnisvollen Vogelzuges erlebt. Jeder, der dieses Erlebnis gehabt hat, wird den Wunsch haben, mitzuhelfen, Licht in dieses Geheimnis zu bringen, auch wenn er noch so wenig Baumaterial zum grossen Gebäude trägt.

Durch die Arbeit der mittel- und nordeuropäischen Vogelwarten sind viele schöne Ergebnisse erbracht worden. Allmählich kommt man durch eine mühsame Kleinarbeit den Rätseln auf die Spur. Doch so viel man im Norden auch vorwärts gekommen ist, besonders in Ungarn durch die Arbeiten von Otto Herman, Jakob Schenk und vieler anderer, in Deutschland durch die Vogelwarten Rossitten und Helgoland, so gross sind auch die Lücken, die noch im Süden Europas auszufüllen sind. Dort ist sehr wenig über den Vogelzug gearbeitet worden. Das ist umso bedauerlicher, als doch die 3 südlichen Halbinseln von Europa, die Landbrücken für den Vogelzug nach Afrika darstellen.

Alle Tatsachen, die wir von Italien u. Sizilien wissen, sind fast ausschliesslich durch Erlegung beringter Vögel aus dem Norden und vor allem aus dem Osten Europas gewonnen worden.

Im Herbst vorigen Jahres bin ich von Innsbruck aus mit dem Fahrrad über die Alpen nach Italien gefahren. Ganz Italien habe ich der Länge nach durchquert und auch Sizilien bis an die Südostspitze, bis zu der Isola delle Correnti, der »Insel der Strömungen.« Dort habe ich 3 Wochen lang systematisch beobachtet und fuhr dann mit dem Fahrrad durch Südsizilien nach der Südwestspitze der Insel, der Punta Granitola, wo ich wieder einige Tage beobachtete. Von hier durchquerte ich die Insel und fuhr nach Palermo, von wo aus ich die Heimfahrt antrat. Vorher machte ich von Siracusa mit dem Schiffe noch einen kleinen Abstecher über Malta nach Tripolis, um wenigstens einen Eindruck von der Ökologie dieser Landschaften zu haben.

Im Herbst habe ich auch fast immer draussen geschlafen, auch als ich systematisch bei der Insel die Strömungen beobachtete. Das Misstrauen der Leute war sehr gross und noch grösser bei der Polizei, die mich wegen meines Feldstechers und Photoapparates für eine staatsgefährliche Person hielten. Es war vergeblich, den Leuten die Absicht meines Daseins klar zu machen. Sie konnten nicht begreifen, wie sich ein Mensch an einem öden Ort aufhalten konnte, wo wirklich gar nichts zu sehen war, nicht einmal Vögel. Zu kaufen gab es auch nichts anderes als Brot und scharfen Schafkäse. Aber doch war das eine schöne Zeit. Die glückliche Überwindung der Schwierigkeiten erfüllt einem mit Freude und ganz einzig schön sind draussen die Nächte, wo man sich der Natur so nahe fühlt, wo sie einem vieles schauen lässt, was man sonst nie erleben würde. Und das ist eine reichliche Entschädigung dafür, wenn der Boden hart wie Stein ist und die Nächte oft empfindlich kalt.

In diesem Frühjahr bin ich mehr als Mitteleuropäer gereist und habe die Bahn benutzt. Ich gewann dadurch Zeit, mich an dem grossen und schönern Museum für Naturkunde in Mailand vorzubereiten. Ich war dann wieder auf der Isola delle Correnti und auf Punta Granitola. Von hier ging ich nach der Insel Pantelleria und dann nach Nordafrika, nach Tunis.

So hatte ich Gelegenheit, alle die wichtigsten Punkte aus eigener Anschauung kennen zu lernen, die die Zugvögel überfliegen oder als Raststation benutzen.

Die Isola delle Correnti ist eine kleine Insel an der Südostspitze von Sizilien. Im Herbst ist sie durch einen Damm, 200 m Länge, mit dem Festland verbunden, im Winter und Frühjahr jedoch trennt das Meer diese Verbindung. Die Insel ist annähernd rund und hat einen Durchmesser von nur etwa 250 m. Nur der Leuchtturm steht darauf und es wohnen hier die 2 Familien der Leuchtturmwärter. Sie besteht aus einem aus Sand zusammengebackenem Material und hat eine sehr spärliche Vegetation von salzliebenden Kräutern. Auch die Gebiete der nahen Insel Siziliens sind sehr einförmig. Die Dünen sind bepflanzt mit

Weinstöcken. Das Feld hat Äcker mit Gerstenfeldern; grössere Gebiete aber liegen brach. Nur wenige Olivenbäume und Garuben (Johannisbrotbäume) unterbrechen diese Einförmigkeit. Von grösserer Bedeutung für den Vogelzug sind mehrere Lagunen, die längs der Küste liegen. Im Spätsommer und Herbst sind sie aber immer ausgetrocknet und nur im Frühjahr kommt ihnen als Raststation für Strand- und Wasservögel eine grössere Bedeutung zu. Mehrere in Ungarn beringte Reiher sind hier erlegt worden.

Der Vogelzug bei der Isola delle Correnti ist sehr gering, im Herbst habe ich in 3—5 Beobachtungsstunden nie mehr als 50—100 ziehende Vögel gesehen. (23. Sept.—8. Okt.) Es war nicht leicht, auf seinem Posten auszuharren, wenn sich oft stundenlang kein Vogel sehen liess. Die meisten Zugvögel waren Schafstelzen, Kalanderlerchen, Kurzzechenlerchen, Rauchschnalben, Wespenbussarde und einige Falken. Die Vögel kamen fast immer aus Norden und setzten ihre Reise nach S bis SW fort. Nur Kormorane und Möven zogen längs der Küste von Osten nach Westen. Sie hielten sich dabei immer über dem Meer, etwa 100 m vom Land entfernt und machten meist einen grossen Bogen um die kleine Insel. Scheinbar hatten alle schon eingehende Bekanntschaft mit den vielen »Jägern« gemacht. Auffallend war das unentschlossene Zögern der ziehenden Vögel, wenn sie südlich der Insel in der Flugrichtung kein Land mehr sahen. Sie flogen ziellos hin und her, riefen erregter und kehrten oft ans Land zurück oder gingen auf die kleine Insel nieder. Erst später wagten sie dann den Flug über das Meer allein, oder mitgerissen durch neue Ankömmlinge aus dem Norden vom Festland.

Bei meinen Beobachtungsgängen traf ich einmal auf dem Kadaver eines Pferdes einen Aasgeier *Neophron percnopterus* (im Jugendgefieder); durch Hunde, die auch am Aas herumfrassen, liess er sich nicht vertreiben.

Der Frühlingszug ist hier auch sehr gering. Ab Ende Februar bis Mitte März ziehen längs der Küste, von WNW OSO, zahlreiche Enten, meist Knäck- und Spiessenten.

Da ich mit meiner Beobachtung erst am 23. März begann, sah ich nur noch die letzten Trupps. Von Süden über das Meer kommen sah ich Bachstelzen, Rauchschnalben und Mauersegler, den ich schon am 27. März in zwei Exemplaren beobachten konnte. Küstenlängs zogen grosse Brachvögel (*Numenius arquata*) einzeln oder in Scharen bis zu 45. Alle immer von W—O, wie die wenigen Kormorane, die im Frühjahr an mir vorüberzogen. An rastende Vögel sah ich in der näheren Umgebung vor allem zahlreiche Steinschnätzer, Wiesenschnäpper und Brachschnäpper. An der Strandzone halten sich einzelne rastende Triele auf und des nachts angekommene Wiedehopfe fand ich regelmässig in den Olivenbäumen. Am 24. März sah ich 4 Buchfinken, einen Vogel, den ich im Herbst nie hier sah. Am 26. März hörte ich die erste Wachtel. Der Hauptwachtelzug findet hier wie in ganz Sizilien und Italien von Ende April bis Ende Mai statt.

Punta Granitola, die Südwestspitze von Sizilien zeigt einen ähnlichen Landschaftscharakter wie die Umgebung der Isola delle Correnti. Auch hier ist die Landschaft sehr einförmig, ein schmaler Küstengürtel von Weinfeldern; sehr selten sind auch hier Bäume: Oliven, Feigen und Geruben; weite Landstriche liegen un bebaut und haben eine niedrige Vegetation von *Cistus*, *Rosmarinus* und einer Zwergpalme. Diese Gegenden waren früher ein Lieblingsaufenthalt von *Turnix sylvatica*, vom Laufhühnchen, das aber, wie der *Francolin* (*F. f. francolinus* L.) seit etwa 30 Jahren in Sizilien ausgerottet ist. Einige kleine Seen, mit einem Schilfgürtel umsäumt, haben eine besondere Anziehungskraft auf die

durchziehenden Wasservögel. Hier ist auch das Sultanshuhn (*Posphyrio caeruleus*) Brutvogel, allerdings auch schon seit Jahren nicht mehr beobachtet. Auch hier war der Zug der Vögel sehr gering. Es gab im Frühjahr wie im Herbst die gleichen Arten an ziehenden Vögel, also vor allem Rauchschwalben, Wiesenpieper, Kalandlerchen, grosse Brachvögel und Triele. Im Herbst waren besonders zahlreich die rastenden Wiesenpieper und Schwarzkehlchen.

Ein auffallender Zugvogel bei Punta Granitola und bei der Stadt Mazzaro del Vallo ist der Kranich. Er zieht hier regelmässig durch im Frühjahr vom 15. bis 25. März; im Herbst im Monat Oktober. Er ist im Frühjahr zahlreicher als im Herbst. Zweimal, am Abend des 12. Okt. und am 16. Okt. sah ich hier ziehende Kraniche, von NNO → SSW, bzw. → SW. Nach Norden konnte ich ihre Zuglinie verfolgen, dann am 18. Okt. sah ich über dem Pass, über den die Landstrasse von Aleamo nach Palermo, führt, ein grösseres Kranichheer, etwa 200 Stück, in etwa 1000 m Höhe über dem Meeresspiegel (Pass 654 m, + Berge 300 m, + relat. Höhe 46 m). In den Tagen waren auch bei Palermo viele ziehende Kraniche beobachtet worden. Die Verbindung dieser Punkte ergibt für die Zugstrasse des Kranichs, also die Linie Palermo-Monreale Alcamo-Mazara. Und nach Süden geht sie weiter über die Insel Pantelleria. Dort ist der Kranich ein regelmässiger Zugvogel im Frühling und Herbst. Wir gehen wohl nicht fehl, wenn wir annehmen, dass die Strasse des Kranichzuges von Pantelleria nach Cap Bon in Afrika (Tunis) weiterläuft.

Die Bedeutung der Insel Pantelleria für den Vogelzug ist sehr gross.¹ Man darf diese Insel in bezug auf den Vogelzug aber nicht mit Helgoland vergleichen. Der starke Vogelzug auf Helgoland ist abhängig von besonderen Wetterlagen; vor allem trübes Wetter führt dieser kleinen Insel die Vögel zu. Der Vogelzug auf Pantelleria ist regelmässig und in jedem Jahr zieht eine ungeheure Anzahl von Vögeln hier durch. Da aber diese Insel recht gross ist, 82 km², verteilen sich die grossen Vogelscharen mehr und treten nicht so in Erscheinung.

Auf Pantelleria ist fast das ganze Jahr hindurch Zug, nur im Juli ruht er. Und alle Vögel, mit Ausnahme des Kranichs, machen hier Rast.

Die vulkanische Insel, die zu $\frac{2}{3}$ mit Wein u. Gerste bebaut ist, zu ein Drittel mit Busch bewachsene Lavaflächen oder jungen Pinienwald hat, bietet zwar den rastenden Vögeln kaum Lebensbedingungen, aber sie ermöglicht ihnen doch ein kurzes Ausruhen. Frisches Süsswasser fehlt ebenfalls auf der Insel.

Ein kleiner alkalischer See übt auf die rastenden Vögel eine besondere Anziehungskraft aus und hier habe ich eine Reihe schöner Beobachtungen machen können. In der Zeit vom 8. bis 15/IV. habe ich auf Pantelleria 51 Arten von Vögeln feststellen können. Nur wenige davon sind Standvögel der Insel, alle andern Zugvögel.

* * *

Soweit ich bis jetzt den Vogelzug zwischen Sizilien übersehe, kann ich folgendes feststellen:

Durch Sizilien führt keine ausgesprochene Vogelzugstrasse, die Europa mit Afrika verbindet. Eine Ausnahme davon macht der Kranich, der eine feste Strasse inne halt, die von Palermo über Alcamamo nach Mazzara führt, von dort über die Insel Pantelleria nach Cap Bon in Tunis geht.

Auch an den äussersten Punkten von Sizilien, bei der Isola delle Correnti

¹ Sie ist 96 km von Sizilien, 64 km von der Afrikanischen Küste entfernt. An klaren Tagen kann man von hier Europa und Afrika sehen, oder umgekehrt vom Festlande die Insel.

im SO und bei Punta Granitola im SW tritt keine merkliche Konzentration der Zugvögel ein. Bestätigt wird dies noch dadurch, dass beide Leuchttürme fast nie Anflug haben.

Die Zugvögel, die meistens aus NO (bis N.) kommen, lassen sich durch den Verlauf der Südküste Siziliens (von OSO → W. N. W.) nicht beeinflussen. Sie ziehen in ihrer ursprünglichen Zugsrichtung → SW über das Meer, oft beim Anblick des unübersehbaren Meeres zögernd und günstiges Zugswetter abwartend.

Die ganze Südküste von Sizilien hat fast gleich starken Zug, der sich im Herbst von NO → SW, im Frühjahr in umgekehrter Richtung abspielt.

Nur Möven, Enten und Kormorane folgen dem Verlauf der Küste und gehen meistens wohl erst an der Südwestspitze von Sizilien über das Meer.

Die Inseln Malta, Lampedusa, Linosa und Pantelleria haben eine grosse Bedeutung für den Vogelzug als Raststationen. Sie ziehen die Zugvögel heran, die in ihrer Sichtweite fliegen. Aber zwischen ihnen gibt es Vogelzug, der ohne Unterbrechung unmittelbar von Europa nach Afrika geht.

Die Hauptmenge der Zugvögel, die Italien und Sizilien durchziehen oder auch dort ihr Winterquartier nehmen, stammt von den Balkanländern. Das erklärt sich aus der Hauptzugrichtung der Vögel im Herbst.

Auch die beringten, wiedergefundenen Vögel, besonders aus Ungarn, bestätigen dies.

Am Schluss meiner Ausführungen möchte ich noch ein paar Worte sagen über die Arbeiten der heutigen italienischen Ornithologen.

Die italienische Ornithologie ist in einer schweren Krisis. Nur wenige arbeitende Ornithologen gibt es, deren Kräfte aber längst nicht ausreichen, um auch nur die wichtigsten Fragen eingehend zu bearbeiten. Und gerade Italien bietet so günstige Gelegenheit, den »Rätseln des Vogelzuges« näher zu kommen. Hunderttausende von Vögeln werden alljährlich im Herbst durch die Roccoli gefangen und nicht kleiner wird die Zahl der Vögel sein, die von den Jägern geschossen werden. Ja man kann ohne Übertreibung sagen, es sind viele Millionen von Vögeln, die jährlich in Italien erbeutet werden. So betrübend diese Tatsache ist, man muss sich damit abfinden. Auch die Ornithologen und Vögelfreunde sind da machtlos. Zu tief ist die Fang- und Jagdleidenschaft in dem Charakter der breiten Masse des Volkes verwurzelt.

Aber deshalb sollte man die Möglichkeiten ausnützen!

Der Anfang ist gemacht. Im Herbst 1929 begann die Vogelwarte Salo am Gardasee mit ihrer Arbeit. Einige Roccoli stehen im Dienste der Vogelwarte und schon jetzt sind mehrere Tausend Vögel beringt, vor allem Drosseln und Finkvögel.

Und die 2. Station, die Vogelwarte Castel Fusano bei Rom, begann im Mai vorigen Jahres (1930) mit der Beringung. Hier werden viele Wachteln mit grossen Netzen gefangen, wenn die Vögel im Frühjahr über das Meer kommen.

Auf beiden Vogelwarten liegen schon zahlreiche Rückmeldungen vor, die schon manche neue Tatsachen ergeben haben.

So sehen wir, dass sich auch nun in Italien neues Leben in der Vogelforschung regt, trotz der schweren Zeit, die fast nur noch Mittel für materielle Zwecke hat.

Die italienischen Vogelwarten haben neben ihren Forschungen eine andere hohe Aufgabe: sie sollen ein neues Geschlecht von Vogelkundigen heranbilden und auch aus dem Volke den Vögeln und damit auch den Tieren überhaupt neue Freunde zuführen. Nur dadurch kann sich allmählich eine andere Einstellung zum Tier herausbilden.

Dass unsere italienischen Kollegen in ihrer Arbeit Erfolg haben mögen, kann auch nur unser sehnlischer Wunsch sein!

MEGFIGYELÉSEK A MADÁR- VONULÁSRÓL OLASZORSZÁG- BAN, SZICÍLIÁBAN ÉS ÉSZAK- AFRIKÁBAN

Írta: STEINFATT O.

SZERZŐ 1930 őszén és 1931 tavaszán Olaszországban és Szicíliában figyelte a madárvonulást és átkelt Tripoliszba és Tuniszba is. Arra a következtetésre jut, hogy Szicílián keresztül nem vezet igazi

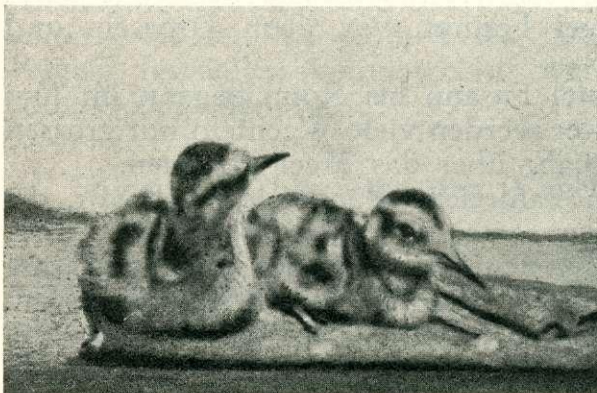
vonulási út Afrikába, csupán a daru követi határozottan azt az útvonalat, mely Palermótól Alcamamon át Mazzarába vezet és innen Pantelleria szigete fölött a tuniszi Cap Bon-ig folytatódik. Pantelleria szigetének nagy szerepe van mint pihenőállomásnak. Július kivételével egész esztendőben figyelhetők itt meg vonuló madarak, melyek a daru kivételével mindannyian megpihennek. Az Olaszországon és Szicílián átvonuló vagy ott áttelelő madarak legnagyobb része a Balkánról származik.

A NAGY PÓLING, NUMENIUS ARQUATA (L.) FÉSZKELŐ MADÁR A HANSÁGBAN

Írta: DR. GRESCHIK JENŐ

I fényképpel

ISMERETEINK a nagy póling hazai fészkeléséről örvendetesen gyarapodnak. Nem is volt igen érthető, hogy ez a nagy madár, melynek költőterületei igaz főleg Európa északi felében található, de azért Dél-Németországban, Bécs környékén, sőt tőlünk délebbre Krajnában, Laibach vidékén és a Dobrudzsában is fészkel s nálunk többször nyáron is megfigyeltetett, hazánkban csak átvonuló és ritkán áttelelő madár. Alig jelent meg RADEZKY DEZSŐ két közleménye a »Kócsag« 1928 és 1929-i évfolyamaiban madarunk Székesfehérvár melletti fészkeléséről, megszólalt másik oologusunk, CERVA FRIGYES is, kinek már nem egy érdekes fészkelési adatot köszönhetünk, a »Természet« 1931-i évfolyamának hasábjain: Megfigyelések a nagy póling fészkelési viszonyairól címen. E közleményből meg-

A nagy póling pelyhes fiókái a Hanságból.
Dunenjunge des grossen Brachvogels aus der Hanság.

tudtuk, hogy a nagy pólingot a Hanságban, Moson környékén RÁBL KÁROLY és RÁBL JÓZSEF már évek óta több párban fészkelőnek ismerte és onnan 1929 június havában két, mintegy kéthetes fiókat küldött a fővárosi állatkertnek. CERVA azután 1930 tavaszán kiszállott a helyszínére s ott tojásokat ugyan már nem gyűjthetett, mert későn érkezett, de több fiókat látott s RÁBL-ék társaságában kutyaival néhányat sikerült is elfognia. 1931-ben CERVA korábban látogatta meg a területet s több fészkelőgyűjtést is gyűjtött, melyek közül négyet a Magyar Nemzeti Múzeum Állatára, hármat (két fész-

szekalj 4, egy 3 tojással) és egy fészket a Madártani Intézet szerzett meg. Folyó évi május hó 22-én azonkívül 2 pelyhes fiókat is hozott CERVA a Nemzeti Múzeumba, melyeknek képe a mellékelt fényképen látható.

A nagy póling erőshéjú tojásai a madár testéhez viszonyítva nagyok, nagyobbak a récetojásoknál is. HEINROTH szerint a nagy póling tojó súlya 900 g, a friss tojás súlya 70 g (4 friss tojás súlya, áprilisi fészkek: 70; 73; 73; 75 g). A tojás súlya a test súlyának $\frac{1}{13}$ -a, $\frac{7^3}{4^0}$ -a; a fészkek súlya a test súlyának mintegy $\frac{1}{3}$ -a, (friss fészkek súlya kb. 300 g). Az újszülött fióka súlya 50 g.

A tojások körtealakúak s mint máshol, úgy nálunk is, még egy fészeken belül is, alakra és színre meglehetősen változók. Vannak hegyesebb és tompább pólusú tojások. Héjuk alapszíne világosabb vagy sötétebb olajzöld, olajsárga vagy olajbarna. A kisebb-nagyobb foltok, pettyek és pontok egyes tojásokon élesebb rajzúak, másokon elmosódottak, sűrűn állók vagy ritkásan elhelyezettek, sötétbarna, umbrabarna vagy világosbarna színűek. Ezekon kívül még barnásszürke és szürke foltok is láthatók a héjon s némely tojás tompa végén, ahol a barna foltozás rendszeren sűrűbb, még néhány feketés vonalka és kacsaringó is található. Máshol találtak olyan póling tojásokat is, melyek egyszínű kékeszöldek voltak, rajzolat nélkül és hamuszürke színűeket, gyenge rajzzal. A tojások héjának szemcsézettsége is különböző, egyes fészkek finomabban szemcsés, héjuk ezért kissé fényes, más fészkek durvább szemcséjűek, fénytelenek.

A Magyar Nemzeti Múzeumba került hansági nagy pólingtojások méretei fészkek szerint:

1931 április 19. 3 db.

$\frac{69.05 \times 47.85}{5.089}$	$\frac{68.25 \times 47.55}{4.953}$	$\frac{67.45 \times 48.55}{4.983}$ g
------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------

1931 április 19. 3 db. (A fészkekben 4 tojás volt, egy tojás gyűjtés közben összetört).

$\frac{64.95 \times 46.25}{4.510}$	$\frac{64.35 \times 47.15}{4.614}$	$\frac{65.85 \times 46.75}{4.592}$ g
------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------

1931 május 1. 3 db.

$\frac{64.85 \times 46.95}{4.280}$	$\frac{66.95 \times 47.65}{4.923}$	$\frac{61.25 \times 45.95}{4.620}$ g
------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------

1931 május 2. 4 db.

$\frac{67.55 \times 47.85}{4.820}$	$\frac{66.35 \times 47.95}{5.131}$	$\frac{64.45 \times 46.85}{4.826}$	$\frac{64.35 \times 48.75}{5.219}$ g
------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------	--------------------------------------

Tehát az eddig megmért 17 magyar nagy pólingtojás (a RADEZKY DEZSŐ től megmért 4 székesfehérvári tojással együtt) átlagos méretei: 66.52×46.54 mm, 4.635 g. Maximum: 70.2×43.2 és 64.35×48.75 mm, 5.219 g, minimum: 61.25×45.95 és 67×43 mm, 3.8 g. Összehasonlításként néhány méret külföldi tojásokról: BAU gyűjtéséből 42 tojás átlagos méretei: 66.6×46.5 mm, 4.28 g (maximum 73×48.9 , minimum 62×44 mm). REY gyűjteményében 59 tojás átlagos méretei: 67.5×46.9 mm, 4.727 g; maximum 75.5×47.5 és 63×49.5 , minimum 60×45.5 és 68×43.9 mm. JOURDAIN angol oologus szerint 100 tojás (59 REY gyűjteményéből, 41 JOURDAIN gyűjteményéből) átlagos méretei: 67.28×47.40 mm, maximum 75.5×55 , minimum 56.2×44 és 61×43 mm. Vannak a nagy pólingnak olykor rendellenesen hosszú tojásai, melyeknek méretei: 85.6×43 és 83.5×47.3 mm.

A nagy póling hazai fészkelését most már illetékes gyűjteményeinkben elég fészkalj, illetőleg fióka bizonyítja, ezért jó volna, ha oologusaink nem szednék többé tojásait, hanem ehelyett az ország más részein, főleg a Duna—Tisza közén igyekeznének esetleges újabb fészkelőhelyeit megállapítani és az ismert költési területen a madár fészkelési biológiáját segítenék megfigyeléseikkel tisztázni. Mert a *Numenius arquata* (L.) fészkelési biológiája ma a tudományos érdeklődés központjában áll.

Fészkalja rendszeren 4 tojás, olykor 3, de külföldön találtak többször 5 tojást is egy fészekben. Sőt vannak megfigyelések, melyek 6 tojáról szólnak, de itt kétséges, vajjon ezek a tojások mind egy tojótól valók. A kotlás ideje HEINROTH szerint $29\frac{1}{2}$ nap, a leghosszabb időtartam, amit eddig a Limicoláknál észleltek és ami valószínűleg a tojások nagyságával áll összefüggésben. Az irodalom szerint fészke szálakkal és fűvel szegényesen kirakott mélyedés, CERVA idézett cikkének fényképe nyomán azonban fészke Moson környékén tömöttebben összerakott építménynek tűnik. Ezt a körülményt figyelmébe ajánlom megfigyelőinknek.

Fészket nem csak vizes rétekre, lápokra rakja, hanem amint azt megint újabban Hollandiában SCHUSTER L. megfigyelte, a dűnék homokos talajára is. Svédországban pedig ROSENBERG a Hjälmar és Wäner-tó között, már régen lecsapolt, száraz réteken találta folyton növekvő számban fészkelve, sőt ritkábban erdeifenyő-erdőkben is költ. Erdeifenyő-erdőben való fészkelését, azonfölül sziklás talajon, Dél-Finnországban PALMGREN P. is megfigyelte újabban több ízben. Így pl. az egyik fészek nyílt helyen, rénszarvaszuzmók között, magas, erdős szikladombon, két másik lapos, sziklás talajon, gyér erdeifenyő-erdőben állott. Ennek kapcsán megemlítem, hogy a nagy pólingnak egyik alakja, a Volgától keletre élő *Numenius arquata suschkini* NEUM. igazi steppe-madár, amely előszeretettel a magasán fekvő steppéket lakja s ott társasan, olykor 500 pár együtt, fészkel.

Érdekes a nagy póling párzási játéka. Ezt legújabbán SCHUSTER L. a következőképen ecseteli: A hím behúzott fejjel és guggoló testtel kisebb-nagyobb távolságban követi a tojót, amely rendes tartásban lépked. Ha a tojó megáll, a hím közvetlen közelében kissé kiterjeszti szárnyát, lehajtja hátát és tipegve körüljárja a tojót. Ez a »hajtás« negyedórakig eltarthat. A pár ezalatt bizonyos irányt követve a réteken ide-oda járkal. A hím mindenüvé követi a tojót s valahányszor ez megáll, a már említett játékba fog. Az évszak előrehaladásával és a tojásrakás idejének eléréseével ez a »hajtás« rendszeren azzal végződik, hogy a hím a tojó mögé állva szárnyával csapkodni kezd (mint a párosodás alkalmával) s minden szárnycsapásnál hangos »trit«-et hallat. Ezt a nyilván nagyon megértető játékot a hím igen hosszú ideig bírja.

Fészkelőhelyén ez a madár kevésbé óvatos, mint máskor. Olykor az ekét követi, ha nem is olyan közélről, mint a csóka és a danka sirály. Ott, ahol költ, tavaszi vonuláskor az első érkezők a helyben fészkelők, a későbbben láthatók csupán átvonulók, amelyek északibb tájakon költenek.

KOLTHOFF és JAEGERSKIOELD régebbi megfigyelései szerint a hím és tojó egyaránt üli a tojásokat, azonban a tojó a fiókákat 10—12 napos korukban elhagyja és elvonul. A hím önállóságuk elnyeréséig eteti őket s csak azután kel útra. SCHUSTER L. kétségbe vonta KOLTHOFF és JAEGERSKIOELD ama állítását, hogy a tojó a fiókákat teljes kifejlődésük előtt elhagyja és a hímnél korábban eltávozik, de ROSENBERG ERIK Svédországban tett legújabb megfigyelései KOLTHOFF és JAEGERSKIOELD-nek adnak igazat. ROSENBERG ugyanis Oerebro vidékén június 1-én kiköltött fiókákat talált, június 10-én már több elvonuló tojót látott, június 19-én pedig már csak

hímeket figyelt meg. A tojó elvonulását is megfigyelhette. A tojó ilyenkor nyugtalanul ide-oda röpül, a hím tavaszi trillás strófáit hallatva s nászi röptét gyakorolva követi. Mind magasabbra emelkedve a tojó gyors repülésbe kezd, nem úgy trilláz és fütyül mint költés idején, hanem »tlú:tlú tlú:tlú« fütyülésével utidalát hallatja. Időközben több tojó csatlakozik egymáshoz, melyek azután délnyugati irányt véve elvonulnak. A hímek lassan visszatérnek fiókáikhoz. Ha azok fölött a területek fölött, ahol a párjuktól elhagyott hímek tartózkodnak, északibb tájakról jövő tojók szállnak át, akkor a hímek is a magasba emelkednek és megszólalnak trillás hangjukon, melyet ilyenkor egyébként csak nagyon ritkán és csak leszálláskor szoktak hallatni. A hím Oerebro vidékén július közepéig gondozza a fiatalokat, addigra önállókká válnak s a hímek is elvonulnak. A fiatalok rendszeren száraz tarlókon szöcskékre vadásznak egészen augusztus közepéig, amikor azután ők is elvonulni kezdenek s egy hónap múlva mindannyian eltűnnek. A nagy pólingtojókhoz hasonlóan vonulnak el a cankótojók is, ahogy ezt ROSENBERG a füstös cankó, *Tringa erythropus* (Pall.) és az erdei cankó, *Tringa ochropus* L. esetében megfigyelte. Érdemes volna az itt elmondottakat a póling s a nálunk költő cankófajok fészkelőhelyein is figyelemmel kíséreni és tisztázásukhoz hozzájárulni, de hangsúlyozni kívánom, hogy a helyszínén végzett megfigyelésekre van szükség, nem következtetésekre.

A hansági pelyhes nagy póling fiókák, melyeknek szárnya helyén még csak tokok vannak, felül világos rozsdabarnás színűek, itt-ott világos rozsdasárgák, alul ezek a színek világosabbak. A homlok, főleg azonban a fej oldala és az áll fehéres színű. A felső fejen egy ötszögalakú barnásfekete folt van, amelybe a homlok fölött kezdődően egy ugyanilyen színű csík torkollik. A folt belsejében világos rozsdabarnás területek. A szem mögött nagyobb, a kantár elején apró barnásfekete folt. A háton szabálytalan barnásfekete foltok, az alsó kar mentén ugyanilyen színű sáv.

DER GROSSE BRACHVOGEL,
NUMENIUS ARQUATA (L.)
BRUTVOGEL IN DER HANSÁG

Von DR. EUGEN GRESCHIK
Mit 1 Photographie

UNSERE Kenntnisse über das Brüten des grossen Brachvogels in Ungarn mehren sich. Es war auch nicht recht verständlich, warum dieser Vogel, der doch auch südlicher, in Krain und in der Dobrudscha brütend gefunden wurde, in Ungarn nicht brüten sollte, obgleich er hier einigemal auch im Sommer gefunden worden ist. Kaum erschienen die beiden Mitteilungen von D. RADEZKY in den Jahrgängen 1928 und 1929 des »Kócsag« mit der Nachricht: der Vogel brüete bei Székesfehérvár, da berichtete auch F. CERVA dem wir schon manchen interessanten Brutfund im Lande verdanken, im Jahrg. 1930 der ung. Zeit-

schrift »A Természet«, dass der Brachvogel auch in der Hanság, in der Gegend von Moson brütet. Dort fanden ihn K. u. J. RÁBL bereits seit Jahren in mehreren Paaren brütend und sendeten im Juni 1929 zwei, etwa 2 Wochen alte Junge dem Zoolog. Garten in Budapest. CERVA begab sich hierauf im Frühjahr 1930 an Ort und Stelle, kam jedoch zu spät, um noch Eier zu sammeln, doch konnte er mehrere Junge beobachten und einige davon auch fangen. 1931 besuchte CERVA zeitiger das Gebiet und sammelte mehrere Gelege, von denen vier Stück das Ung. National-Museum, drei (2 mit 4, 1 mit 3 Eiern) und ein Nest das Ornith. Institut erwarb. Ausserdem brachte CERVA am 22. Mai noch 2 Dunen-junge in des National-Museum (Abbild. im ung. Text.)

Die Eier, selbst innerhalb eines Geleges, sind in Gestalt und Färbung

ziemlich variabel. Im allgemeinen birnförmig, mit spitzigerem oder stumpferem Pole, ist ihre Grundfarbe heller oder dunkler olivgrün, olivgelb oder olivbraun. Die kleineren-grösseren Flecken und Punkte sind auf einigen Eiern schärfer gezeichnet, auf anderen verwaschen, dicht oder dünn verstreut und von dunkelbrauner, umbrabrauner oder lichtbrauner Farbe. Ausser diesen Flecken sind noch bräunlichgraue und graue Schalenflecken vorhanden und einige Eier haben auf ihrem stumpfen Ende, wo die braunen Flecken gewöhnlich dichter stehen, noch einige schwärzliche Striche und Schnörkel. Auch das Korn der Schale variiert. Einige Gelege besitzen ein feineres Korn, ihre Schale ist daher etwas glänzend, andere sind gröber gekörnt und haben ein matteres Aussehen.

Masse der Eier nach Gelegen im ung. Text. Die bisher gemessenen 17 ungarischen Eier haben im Durchschnitt: 66.52×46.54 mm, 4.635 g. Maximum 70.2×43.2 und 63.35×48.75 mm, 5.219

g, Minimum 61.25×45.95 und 67×43 mm, 3.8 g.

Nach Schilderung der neueren Ergebnisse der Fortpflanzungsbiologie dieses Vogels auf Grund der Untersuchungen und Beobachtungen von O. HEINROTH, L. SCHUSTER, P. PALMGREN und E. ROSENBERG, wird das Dunenkleid der Jungen aus der Hanság beschrieben. Dieses ist an der Oberseite hell rostbräunlich, stellenweise hell rostgelblich gefärbt. Auf der Unterseite sind diese Farben heller. Stirn, besonders aber Kopfseiten und Kinn weisslich. Am Oberkopf ein fünfeckiger bräunlichschwarzer Flecken, in welchen ein ober der Stirn entspringender, ebenso gefärbter Streifen mündet. Im Inneren des Fleckens hell rostbräunliche Partien. Hinter dem Auge ein grösserer, am Anfange des Zügels ein kleinerer bräunlichschwarzer Flecken. Am Rücken unregelmässige Flecken von bräunlichschwarzer Farbe, entlang des Unterarmes ein gleichgefärbter Streifen.

DIE HORNSTIFTCHEN AN DEN ZEHEN DER RAUHFUSSHÜHNER

Von DR. HANS VON BOETTICHER, Coburg

EIGENARTIGE Bildungen in Form schmaler horniger Stiftchen befinden sich zu beiden Seiten der Zehen der meisten sog. Rauhfusshühner, *Tetraoninae*, und bilden offenbar ein Mittel, um, ähnlich den Schneereifen und Skiern, durch Vergrösserung der Oberfläche des Fusses dessen Einsinken im weichen Schnee zu verhindern. Die Unterseite und die Seitenteile der Zehen, ebenso auch die Hinterseite, die Sohle der auf der Vorderseite dicht befiederten Läufe sind dicht mit kleinen, rundlichen bis unregelmässig polygonalen Schildchen belegt, die besonders auf der Unterseite des Fusses eine etwas stärker körnerartige Struktur annehmen. Auf der Oberseite der Zehen befindet sich eine Reihe von stark entwickelten Quertafeln, die sich bei alten Tieren oft deutlich dachziegelartig übereinander decken. Zu beiden Seiten dieser die Mitte der Zehenrücken deckenden Quertafelreihen bemerkt man je eine Reihe stärkerer Schilder, die ganz tafelartig gestaltet sind, jedoch in der Querrichtung der Zehen bedeutend schmaler als die Tafeln sind. An diese beiderseitige Schildreihe schliesst sich weiter nach aussen hin jederseits eine Reihe der erwähnten Hornstiftchen an. Diese sind schmal, beim Auerhahn etwa 1 mm breit und etwa 5 mm lang, bei Auerhennen und Birkhühnern etwa $\frac{1}{2}$ mm breit und 3 mm lang. Oft sind sie etwas nach vorn gebogen. Im Durchschnitt

sind sie ziemlich stark dorso-ventral abgeplattet, da ihre Höhe nur etwa 0.1—0.3 mm beträgt. Der Abstand zwischen je zwei solchen mit ihrer einen Schmalseite am Zehenrande entspringenden Stiften ist etwa ebenso breit oder auch etwas schmaler als ihre eigene Breite. Ihrer Struktur nach sind die Stifte völlig massiv und durchgehends hornig. Sie verlaufen von ihrem Ausgangspunkt an der Zehenseite aus nach aussen in einem distalwärts etwas spitz geneigten Winkel, manchmal auch fast rechtwinklig zur Zehenachse. Die Stifte sind ausserdem auch in der Vertikalebene etwas gekrümmt, sodass die Unterseite konkav, die Oberseite konvex gekrümmt erscheint.

Bei einem dunenjungem Auerhähnchen, bei dem die mittlere Reihe der Quertafeln auf den Zehenrücken, sowie die beiden diese jederseits umgrenzenden Reihen der stärkeren tafelähnlichen Schilder bereits völlig entwickelt sind, grenzen an der Aussenseite dieser letzteren sogleich die kleinen rundlichen bis unregelmässig sechsseitigen Schildchen an, die die Unterseite der Zehen bekleiden. Die langen, schmalen, reifartigen Hornstifte fehlen dagegen in diesem Stadium noch. Die erste Reihe der kleinen Schildchen, also die, welche direkt an die grossen tafelartigen Schilder grenzt, gleicht noch fast völlig allen anderen Schildchen der Unterseite. Nur sind diese Schildchen etwas grösser und regelmässiger gestaltet, aber immerhin noch keineswegs ausgesprochen länger als breit. Während aber die anderen Schildchen allseitig gegen einander pflastersteinartig grenzen, grenzen die Schildchen dieser ersten Reihe nur seitlich in der Art flach aneinander gelegter Pflastersteine aneinander und proximal an die grossen Tafelschilder an. An der Aussenseite dagegen, also an der von den Tafelschildern des Zehenrückens abgewandten Seite, ragen die hier nicht geradlinig verlaufenden, sondern etwas winklig vorspringenden Seitenränder dieser Schildchen frei hervor, die Schildchen der nächsten Reihe im angelegten Zustand dachziegelartig teilweise überweckend. — Offenbar stellen diese Schildchen, deren Aussenseiten winklig vorspringen, hier nicht an benachbarte Schilder stossen, sondern frei in die Luft ragen, und ohne eine hemmende Grenze in dieser Richtung unbegrenzt weiterwachsen können, die Uranlage der uns hier beschäftigenden Stifte.

Diese stiftchenförmigen Bildungen sind für die Rauhfusshühner charakteristisch. Sie fehlen den Schneehühnern, *Lagopus*, Briss., ganz, bei *Centrocercus urophasianus* (Bp.) und *Dendragapus obscurus* (Say) sind sie noch recht klein und kurz, bei *Tympanuchus cupido* (L.) und seinen Verwandten, bei *Bonasa umbellus* (L.) und *Tetrastes bonasia* (L.) sind sie zwar auch noch nicht sehr stark ausgebildet, aber doch schon ganz deutlich entwickelt und von mittlerer Länge, jedoch immer noch etwas schwächer als bei den weiblichen und halberwachsenen männlichen Birkhühnern, *Lyrurus tetrix* (L.), während bei den männlichen Birkhühnern und den weiblichen Auerhühnern, *Tetrao urogallus* (L.), sie noch grösser, stärker und bei den erwachsenen Auerhähnen am längsten und kräftigsten entwickelt sind. Bei *Cana-chites canadensis* (L.) sind die Stifte mittellang, etwa wie bei den Haselhühnern, aber verhältnismässig sehr schmal. Bei jüngeren Stücken von *Pediocaetes phasianellus* (L.) sind die Stifte denen der genannten mittelgrossen Arten ähnlich, bei den erwachsenen und alten Stücken dagegen sehr lang und schmal. Bei dieser Art sind auch die tafelartig aussehenden Schilder, die beiderseits die innere, den Zehenrücken bedeckende Tafelreihe einfassen, etwas modifiziert und erinnern an die oben beschriebenen Schilder der dunenjungem Auerhühner, die wir als Uranlagen der späteren Stifte kennen gelernt haben. Sie sind an der dem Zehenrücken abgewandten Seite nicht geradlinig abgegrenzt, sondern springen in einem ziemlich spitzen Winkel vor, der seinerseits wieder sich nicht zwischen die be-

nachbarten Schilder in derselben Ebene einfügt, sondern über sie hinweg frei in die Luft hervorraggt. Wir haben es hier mit dem Entstehen einer zweiten, inneren Reihe von »Schneereifen« beiderseits der Zehenrücken zu tun, die zwar noch nicht die echte Siftgestalt angenommen haben, aber als schuppenartig frei hervorragende Bildungen die Oberfläche der Zehen noch mehr zu vergrössen vermögen.

Bei dem sog. Haldenhuhn, *Lerwa lerwa* (Hdgs.), das wegen der unbefiederten Nasenlöcher, des Vorhandenseins von Spornhöckern an der Laufsohle und der spitzeren Flügel trotz der Befiederung der oberen Laufteile von den Systematikern nicht den Rauhfussz, sondern den Feldhühnern zugezählt wird, sind an der Aussen-seite der inneren Vorderzehe in einer Längsreihe angeordnete Schilder vorhanden, welche an der zum Aussenrand der Zehe gewandten Seite in zackigen Winkeln vorspringen und frei hervorraggen. Diese schuppenartig gebildeten Schilder entsprechen schon rein örtlich den Schildern der Rauhfusshühner, die sich zu den Stiften umgebildet haben. Man darf wohl mit Recht diese, offenbar auch funktionell den Stiftchen der Tetraoninen entsprechenden Schilder der Haldenhühner als phyletische Vorläufer jener merkwürdigen Gebilde ansehen und daraufhin, neben anderen Momenten, wohl ziemlich zwanglos die genannten Haldenhühner als diejenigen Feldhühner betrachten, in deren nächster verwandtschaftlichen Nähe sich die späteren Rauhfusshühner entwickelt haben mögen.

A FAJDOK LÁBUJJÁNAK SZARÚLEMEZKÉI.

Írta: DR. BOETTICHER HANS v., Coburg.

A FAJDOK legtöbbjének lábujján kétoldalt szarulemezkék vannak, melyek nyilván a láb felületének nagyobbitására valók és megakadályozzák a hótalp és ski módjára a lábak besüppedését a puha hóban. Ezek a lemezkék a legnagyobbak a süketfajdkakason, mintegy 1 mm szélesek és 5 mm hosszúak, a süketfajdtyúkon és a nyírfajdon csak $\frac{1}{2}$ mm szélesek és 3 mm hosszúak. Szerkezetük tömör, mindvégig elszarúsodott. A süketfajd pelyhes fiókáján a szerző még nem találta kifejlődve a lemezeket. Itt szélükkel szögben előreugró szarúpajzsocskák tekinthetők összekedeményük gyanánt.

A szarulemezkék teljesen hiányzanak

a *Lagopus*-féléken, a *Centrocercus urophasianus*-on és *Dendragapus obscurus*-on még nagyon aprók, a *Tympanuchus cupido*-n és rokonain, a *Bonasa umbellus*-on és *Tetrastes bonasia*-n még mindig kisebbek, mint a nyírfajdtyúkon, a *Canachites canadensis*-en hosszúságuk közepes, mint a császármadáron. A *Pediocaetes phasianellus* fiatalabb példányain a lemezkék hasonlítanak a felsorolt közép nagyságú fajokéhoz, felnőtt és öreg példányokon azonban igen hosszúak és keskenyek. Itt egy pikkelyszerűen előreugró második, belső sor »hótalp« van kialakulóban. Az ú. n. ulláron, *Lerwa lerwa* (Hdgs.), melyet a legtöbb szisztematikus a mezei tyúkokhoz sorol, a belső elülső ujj külső oldalán pikkelyszerű pajzsok vannak, phylogenetikailag előfutárjai a fajdok szarulemezkéinek.

MADÁRTANI TANULMÁNYUTAM A ROMÁN DOBRUDSÁBA 1928 ŐSZÉN

Írta: GRÓF KORNIS KÁROLY.

SZEPTEMBER közepén, mikor nálunk Erdélyben már kezdetét veszik a szép, csendes őszi napok és a madarak is megkezdik vonulásukat dél felé, elhatároztam, hogy keresztülviszem régen óhajtott tervemet és elkísérem egy darabig a madarakat vonulásukban, hogy megismerhessem az ornithologusok oly sokat emlegetett eldorádóját, a román Dobrudsát. Sajnos, időm rövidre volt szabva és így az első utam csak tájékozódás akart lenni a jövőre nézve, mégis ezen pár hét alatt is oly sokat láttam, hogy azt hiszem, hasznára válik az ornithológiának, ha tapasztalataimról röviden beszámolok.

Szept. 13-án este Bukaresten keresztül, hol hivatalos akadályokat csak részben sikerült elhárítanom, megérkeztem Cernavodába, honnan tervem volt a Duna mentén a Fekete tengerig eljutni. Cernavoda primitív mezővároska, kb. 20.000 lakossal és jellege, mint egyébként minden kisebb helységben a Dobrudsában, teljesen balkáni. Lépten-nyomon egy-egy kis kávéházba ütközik az ember, hol a lakosság, mely török, görög és bolgár, egész napokat tölt el az utcán felállított, fehérre leterített asztalkák mellett, fogyasztva a török kávé, teát és intézve szűkebb hazája sorsát.

Itt ismerkedtem meg egy órán belül megérkezésem után a Constancai kerület vadászati inspectorával, M. úrral, kinek jóvoltából, mint a Cernavoda-i vadász-társaság vendége, vadászhattam tetszés szerint az egylet meghatározatlan kiterjedésű területein.

Szállást a városka egyetlen szállodájában a »Hotel Reginá«-ban kaptam és másnap reggel igénybe akartam venni a város egyetlen »fiakkerét«, mikor azonban ennek tulajdonosa és egyben kocsisa megtudta szándékomat, nem vállalkozott ilyen veszedelmes kirándulásra. Minthogy középút nem volt, be kellett érnem az ottan általánosan használt és éktelenül rázó szekérrel a »caruta«-val. Ilyen »carutát«, melyek néhol gyönyörűen díszítettek és tulipános motívumokkal kifestettek, egész dobrudsai tartózkodásom alatt gyakran használtam és nagy területeket jártam be velük.

Szept. 14-én hajnali 5 órakor elindultunk M. barátom két barátjával, kik szintén a Cernavoda-i vadásztársaság tagjai és szívesen vállalták vezetésemet a környéken.

Dacára a korai óráknak, már ekkor nagy meleg volt és a rázós caruta nyomában nagy porfelhő kísérte útunkat, a végtelennek látszó rónaságon keresztül. Kocsisunk lengő ingujjban hajtotta serény lovait és ha történetesen nem oroszul káromkodik, azt hittem volna, hogy otthon vagyok a magyar Alföldön. Három órai út után elértük a »balta«-t, ezt a holt dunamedret, mely néhol 3–4 km szélességben kanyarog, löszfalaktól határoltan, a beláthatatlan szürke láthatár felé. A hosszú nyár után teljesen ki volt száradva, még növényzetet sem lehetett látni ezen a vidéken, hacsak pár elszáradt poros nádszálát nem. A »balta« partjait itten 25–30 és 50 méter magasságú löszfalak képezik, melyek tövében számtalan teknősbékát (*Testudo graeca*) találtam, a falakat pedig ellepték a csóka (*Coloeus monedula*) fészkei, illetve odvai. Itt-ott nagyobb odvakban az uhu (*Bubo bubo* L.) fészkel. Ez utóbbiak valamivel nagyobbak az Erdélyben előfordulóknál és színezetük is sötétebb. Többet láttamilyent, alkalmam volt löni is, sőt egyet megsebezve, egész utamon magammal vittem, vadásztam vele ragadozókra és jó egészségben sikerült is haza hoznom.

Hazafelé tartva, a Dunától nem messze fekvő Selim és Simen tavakhoz is

ellátogattam. Ezek kisebb posványos tavak, partjaik majdnem teljesen kopárak, csak igen kevés náddal benőttek. Itt láttam először nagyobb mennyiségű vízimadarat együtt, sok dankasirályt (*Larus ridibundus* L.), cankókat, kűszvágó cséreket (*Sterna hirundo* L.), néhány kiskárókatonát (*Phalacrocorax pygmaeus* Pall.), nagyon sok cigányrécét (*Nyroca nyroca* Güld.) és főleg rengeteg szárcsát (*Fulica atra* L.), mely utóbbi, mint később tapasztaltam, a dobrudzsai zárt vizek legszámosabb lakója. A partokon sok sárga billegető (*Motacilla flava* L.) futkosott, barázdabillegetőt (*Motacilla alba* L.) nemcsak itten, de általában Dobrudzsában igen keveset találtam. Nagy számban voltak még a partokon a közép és kis szárcsalonkák (*Gallinago gallinago* L. és *Lymnocyptes minimus* Brünn.) és a partfutók (*Calidris*) számtalan fajtái. Itt láttam az első kerecsensólymot (*Falco cherrug* Gray), mellyel később nagyon gyakran találkoztam; talán őt lehet a mocsárvilág leggyakoribb és legkegyetlenebb ragadozójának tekinteni. A Selim-tó melletti ugyanilyen nevű faluhoz értünk, mely jellegzetes módon a »balta« hajlásán épült, szép szőlős kertekkel körülvéve. Itten egy nagy csapat gyurgyalagra (*Merops apiaster* L.) akadtam, melyek közül gyűjteményem részére és a szőlőgazda kérésére néhányat meglőttem. A tulajdonos hálásan köszönte meg segítségemet, mellyel megmentettem szőlőtermését.

A tavaktól hazafelé tartva, útunk a pusztaságon vitt keresztül, hol lépten-nyomon a hántmadár (*Oenanthe oenanthe* L.) rebbent fel a földről, továbbá több búbosbanka (*Upupa epops* L.), a lőszfalak felett kékes rétihéják (*Circus cyaneus* L.), a táviródrótokon szalakóták (*Coracias garrulus* L.) és nagymennyiségű seregély (*Sturnus vulgaris* L.) volt látható. A kerti sövényeken több sármány (*Emberiza citrinella* és *hortulana* L.), mezei verebek (*Passer montana* L.) és tövisszűrő gébicsek (*Lanius collurio* L.) üldögéltek. Vörösfejű gébicset (*Lanius senator* L.) sehol sem találtam a Dobrudzsában. Odébb egy barna foltra lettem figyelmes, melyben messzelátómmal egy, a tarlón pihenő fakókeselyűt (*Gyps fulvus* Habl.) fedeztem fel. Schönaueremmel sikerült is a hatalmas madarat elejtenem.

Következő délelőtt, szeptember 15-én, a tegnap lőtt madarak nyúzásával és preparálásával telt el, 11 órakor pedig hajóra ültem, hogy folytathassam utamat lefelé a Dunán Harsováig. Itt a Duna roppant hatásos képet nyújt, medre széles, számtalan sűrű bozóttal benőtt sziget mellett haladunk el, a partokat ösfüzesek borítják, melyek felett végtelen komolysággal úszott a légben a réti sas (*Haliaeetus albicilla* L.) nem is messze hajónktól. Odébb, hol a füzek ritkábbak, egy-egy magányos halászkunyhót fed a parti nád. Ezek igazi nyomorúságos viskók, földbe vájt, náddal gyéren fedett lyukak, melyek mégis tulajdonosaik téli-nyári hajlékát képezik. Délután 3 óra tájban értünk meg Harsovába. A forgalmas kikötő mögött szerényen húzódik meg a kis mezőváros, földszintes házai felett magasan nyúlik az ég felé egy török mecset karcsú tornya. Úgy látszik, itt a lakosság túlnyomóan török, podgyászunkat is egy turbános atyafi viszi a legprimitívebb szállodába, hol a szobák börtöncellákra emlékeztetnek, ablak helyett két méter magasságban elhelyezett kis lyukakkal. Podgyászainkat sietve leraktuk és M. inspector úr ajánlólevelével a harsovai vadászegylet elnökét iparkodtam megkeresni és bár őt, ki mellékfoglalkozására járásbíró, nem találtam hivatalában, helyettese nagy előzékenységgel fogadott és írásos engedélyt állított ki számomra, mely szerint, mint a vadászegylet vendége, tudományos kutatásaimat folytathatom az egylet területein és a szükséges darabokat meg is lőhetem. Megismerkedtem továbbá az egylet titkárával, ki egyben a helység vas- és vegyeskereskedője. Szívesen vállalkozott személyesen elkísérni Cioban községig és ott vezetőt keríteni, ki a helyi viszonyokkal, mocsarakban ismerős. (Folyt. következik.)

A FERTŐ PROBLÉMÁJA

Írta: DR. VARGA LAJOS, Sopron

1 térképpel

A Sopron kapui előtt elterülő rendkívül érdekes, titokzatos tó az utóbbi időben a legnagyobb érdeklődés tárgya lett. Mindenütt hangoztatják, hogy gazdaságos kihasználása mulhatatlanná lett. Sekély vize semmi hasznot sem hajt — mondják — s ezért le kell csapolni, hogy medrét fel lehessen szántani s gabonával bevetni.

Különféle terveket dolgoztak ki az utóbbi időben arra a kérdésre, hogyan lehetne a Fertőt gazdaságosabban kihasználni. Sokan vannak, akik úgy akarják a kérdést megoldani, hogy Dévény előtt a Dunából összekötő csatornát építenének a Fertőig s innen a Hanságon keresztül Győrig. Ez a csatorna a hajózás szolgáltatásban állana. Mások a Fertő legszűkebb területén hatalmas gátat építenének. Így két medence keletkeznék. Az északi, teljesen osztrák birtokban levő medence vízzel borított volna. A déli, nagyrészt magyar medencét pedig teljesen kiszárítanák, termőfölddé tennék.

A tervezetők azonban nem gondolják meg, hogy a Fertőre az ismeretlenség fekete fátyola borul. Csodálatos, hogy itt fekszik Közép-Európának csaknem a kellős közepén, alig néhány kilométernyire Béctől, egy hatalmas monarchiának kultúra tekintetében hosszú időn keresztül messze világító pontjától. Alig akadt valaki a bécsi tudósok közül, aki a tavat kutatta volna. Nincsen messze a másik tudományos középponttól, Budapesttől sem. Ám a magyar kutatók elé nagyszerű vizsgálati tárgyat és célt tűzött ki a világhírű Lóczy Lajos. Hosszú évtizedeken át a Balatont kutatta a magyar tudósgárda. Munkásságuk eredménye valóban felmulhatatlan volt: a Balaton a világ legjobban ismert tava lett. A Fertő pedig maradt továbbra is a tudomány mostoha gyermeke.

A lelkes pozsonyi orvos, Pantocsek József, minden szabad idejében a Fertő vizének Diatomeáit kutatta. Vizsgálatainak meglepő eredményeit több dolgozatban és egy vaskos könyvben tette közzé. Láthatta a tudományos világ, hogy milyen kincseket rejteget a titokzatos tó. Ám a pozsonyi orvosnak nem akadt követője s a Fertőt borító fátyol továbbra is ott maradt...

Ezek a körülmények okozták azt, hogy a Fertőről még mindig olyan keveset tudunk. Még arra a kérdésre sem vagyunk képesek elfogadhatóan megfelelni, hogy hogyan keletkezett.

A legtöbben azt állítják, hogy annak a pannoniai tengernek a maradványa, mely a Kis-Alföldet borította volt. A Fertő ennek a régi tengerfenéknek legmélyebb részén terült volna el.

Sokan azt hiszik, hogy a tenger elvonulása után a mai Fertő medre a Hansággal együtt berogyott, beszakadt. Az úgy keletkezett teknőben összegyűlt a víz s a patakok megtöltötték. A Fertő nyugati partján húzódik nagyjában a partokat követve az a hatalmas törésvonal, mely Pöstyén és Balf között ismeretes. A nyugati part nagyszámú ásványvízforrása is ennek a törésvonalnak köszönhető. A Fertő medrének keletkezésében tehát a beszakadásnak feltétlenül szerepet tulajdoníthatunk.

Némelyek azt hiszik, hogy valamikor itt folyt az Ős-Duna s ez mélyítette volna ki. Szerintük tehát a Fertő a régi Duna medre volna. Ezekkel szemben többen az állítják, hogy az Ős-Rába vagy az Ős-Répcse folyt erre s ezek ásták volna ki a Fertő medrét. A tó keleti partján levő nagymennyiségű folyami kavics valóban

megerősíti ezt a felfogást. A leginkább diónagyságú, erősen lekoptatott kvarcit-kavicsok azonban csak olyan folyóktól eredhettek, melyek nagyon lassan folytak.

Tekintélyes tudósok azt vitatják, hogy a Fertő medrét, a Hanságot és az egész Kis-Alföldet azok a rettenetes, dühöngő északnyugati szelek dolgozták ki, amelyek az említett tenger kiszáradása után fújtak szakadatlanul. Az itt elterült laza homokot annál könnyebben elhordhatták ezek a szelek, mert nem boríthatta még növényi takaró. Fertőrákos-, Balf-, Fertőboz- és Sopronnál kemény kőzetek takarják ezt a homokot s ezek védelmezték meg az elfúvástól.

Ennek az elfúvási (deflációs) elméletnek sok híve van.

Ám ezek is mind csak elméletek, melyeket nem támogatnak alapos kutatások és vizsgálatok. Addig tehát nem célszerű a Fertő szabályozására még gondolni sem, amíg részletesen fel nem kutatják. És ezek az elméletek is csak azt bizonyítják, hogy a Fertőt milyen kevéssé ismerjük.

Pedig a Fertő a világ legérdekesebb tavai közé tartozik. Egyik legnagyobb nevezetessége, hogy létezése óta nagyon sokszor kiszáradt, majd bizonyos idő elteltével újra víz lepte el. Ebben a tekintetben csak a délnémetországi Eicheni-tó és a krajnai Cirknitzi-tó hasonlít hozzá. Ám ezek kicsiny tócsák a Fertő nagysága mellett. Hiszen a felszíne ma kb. 330 km², tehát csaknem a fele a Balatonnak. Szélessége 7–15 km, hosszúsága pedig 35 km.

Kétségtelen, hogy ősi geológiai időkben a titokzatos tó sokszorta nagyobb lehetett s elborította a mai Hanságot is messzé Győr vidékéig. Ezt bizonyítja az a hatalmas tőzegréteg, mely a Hanságban édesvízi növényzetből évezredekken át képződött. A tó azonban lassanként visszahúzódott s talán nagyrészt ki is száradt. Mert az újabb kőkorszakban az ősember is letelepedett a Fertő mai medrében. Ezt tanúsítja Széchenyi Béla gróf nagy feltűnést keltett fölfedezése is (1876). A Fertő medréből kiásott kőkorszakbeli leletekből azt következtették, hogy ott az ősember cölöpépítményeken lakott. Ám a cölöpépítményeket sokan kétségbe vonták. Valószínű, hogy az ősember akkor lakhatott a Fertő déli medrében, amikor a szeszélyes tó kiszáradási időszaka volt.

A történelmi idők hajnalán megvolt nagyságáról igen keveset tudunk. Plinius egyik közléséből arra lehetne következtetni, hogy akkor, amikor a rómaiak a Fertő partját is uralták, a mainál sokkal nagyobb lehetett. Azután újra apadni kezdett. II. Ottokár cseh király pl. 1270-ben tekintélyes csapatot küldött át a Fertőn. A csapat azonban a Fertőbe veszett. Egy 1318-ból származó okirat nem is nevezi tónak, hanem folyónak s megemlíti, hogy vámot szedtek rajta. Ez a száraz állapot azután meglehetősen hosszú ideig, mintegy 200 esztendeig tartott. Az újonnan keletkezett területeken, főleg a keleti széleken, a falvak sorai épültek. Póstatelek, Vitézfölde, Tard, Selegd falvak neveit oklevelek emlegetik. Ma még a helyüket sem tudjuk pontosan. Ám a XV. században a titokzatos tó felébredt hosszú álmából s újra megtelt vízzel. Az említett falvak lakosságának pedig menekülnie kellett.

A XVII. század végén pedig a mai partokig értek a Fertő hullámai. Ám ez az állapot sem tartott sokáig. Újra rohamosan apadni kezdett s 1738-ban egy ruszti bognármester keleti irányban átgázolta a Fertőt s baj nélkül átjutott a túlsó partra. 1740-ben pedig alig csillogott benne víz.

Azután újra rohamosan emelkedni kezdett s 1786-ban 515 km² volt a területe, tehát csaknem kétszer akkora, mint ma. Hazánk felmérésen alapuló legelső teljes térképén, melyet Neu ezredes parancsnoksága alatt 1782–84 között vettek föl, a Fertő jóval nagyobb, mint ma. Ennek a térképnek fényképmásolatát közöljük.¹

¹ A térképről lásd részletesebben: Dr. Fodor Ferenc: Magyarország felmérésen alapuló első térképe. Földrajzi Közlemények, 1929, LVII. kötet, 4–9. lap.

Ám ez az állapot sem tartott sokáig. Lassan apadni kezdett a vize s 1868-ban már nem volt többé tó, hanem száraz terület, melynek medrét több helyen felszántották és bevetették. De 1872-ben újra elöntötte a mezőket s a rendes partokig nyomult előre. A 80-as években pedig élénk vízi élet indult meg rajta. Fürdőházak létesültek s csónakázó egyesületek alakultak.

Napjainkban pedig lassú száradási folyamat indult meg. A tavaszi hóolvadások és esőzések ugyan jó félméterrel emelik a tó tükkrét, de ha meleg a nyár, akkor rendkívül sok víz elpárolog belőle.

A Fertőnek ez az évszázados kiszáradása és újratelése olyan jelenség, melyet még megmagyarázni nem tudunk. Nagyon kevés az a patak, mely beléje folyik. Az évi csapadék, mely a tónál 700 mm évi átlagú, szintén nem okozhatja a tó évszázados kiszáradásait. Nagyon sokan hatalmas földalatti forrásokra gondolnak. Ám ilyeneket sehol sem lehet találni.

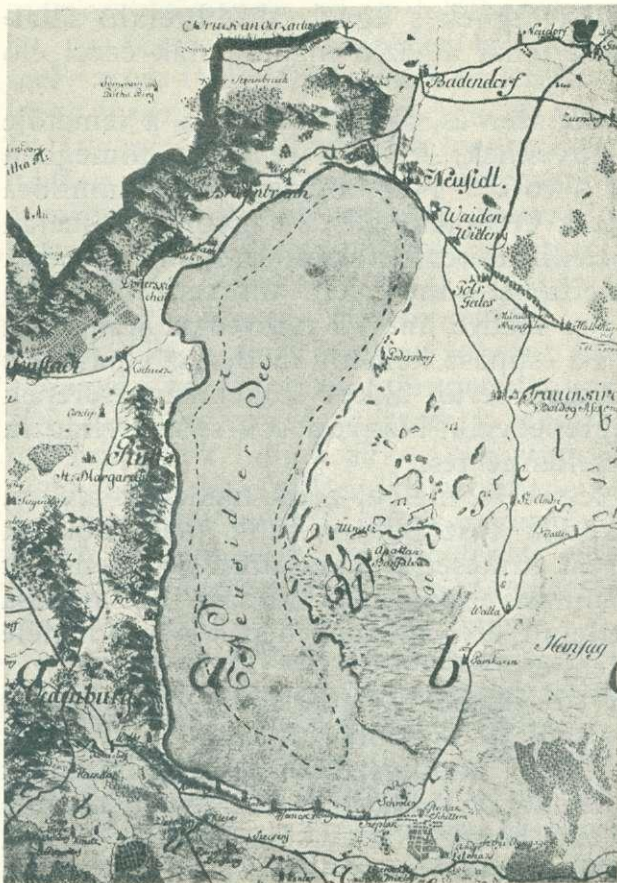
Amikor a Fertő évszázados kiszáradásának okait kutatjuk, lehetetlen nem gondolnunk arra az óriási kiterjedésű kavicsstakaróra, mely a Fertőtől északkeletre elterül. Ez a hatalmas kavicsmező átlag Pozsonynál kezdődik és legyezőszerűen terül szét az egész Csallóközön s lenyúlik a Fertőig. Még az Ős-Duna építette azokban a geológiai időkben, amikor a Kis-Alföldet elborító tengerbe ömlött.

A Duna vizeinek nagyrésze ma is beivódik ebbe a kavicsmezőbe. Hiszen

figyelembe kell vennünk, hogy a hazánkba lépő Duna mai felszíne jó 20 méterrel magasabban van, mint a Fertő szintje. Ugyanilyen magasságban fut a Lajta is, az említett kavicsstakarón. A csallóközi hatalmas kavicsmező vízáteresztő képessége Bogdánffy Ödön szerint a rábamenti kavicsmezőkkel együtt az országban a legnagyobb. Teljesen indokolt tehát a gondolat, hogy a Fertő vizeinek táplálásánál ennek a vízzel dúsan átitatott kavics törmelék kúpnak fontos szerepet tulajdonítsunk.

Ebben megerősít az a tapasztalatom, hogy mindenkor, amikor a Duna és Lajta magas vízállású, akkor a Fertő is megduzzad. A Kis-Alföld laza rétegei között a víz igen könnyen beszivároghat a Hanságba s innen a legmélyebb részre, a Fertőbe.

De gondolhatunk arra is, hogy itt a földkéreg lassú periodikus emelkedéséről és süllyedéséről is lehet szó. Hiszen Sopron és a Fertő környéke gyakori földrengéses terület, ami arra vall, hogy a földkéreg itt még nem állapodott meg végleges ágyában. Ha a Fertő medre évtizedeken át csak 1–2 métert emelkedik,

A Neusiedl térkép a Fertőről, készült 1782–84-ben. A pontozott vonal a tó belsejében kb. a mai vízállást jelzi. Die Neu'sche Karte vom Fertősee aus den Jahren 1782–84. Die punktierte Linie im Seebecken entspricht ungefähr dem heutigen Wasserstande.

akkor vizei lefolynak s kiszárad. Ha ugyanannyit süllyed, akkor megint víz lepi el. A Fertő medrét szürkés iszap borítja, roppant egyenetlen vastagságban. Ez az iszap egyes helyeken térdig ér, úgyhogy alig tudunk kiszabadulni belőle. Rendkívül finom szemcsékből áll; még mikroszkóp alatt is alig mutat nagyobb szemcséket. Roppant tapadós, zsíros tapintású s a ruhából nehezen kefélhető ki. Ez a sűrű iszap rengeteg vízi rovarláncnak, féregnek s egyéb alsóbbrendű állatnak a lakóhelye. Bőséges táplálékot találnak tehát a gázló madaraknak ezzel élő különböző fajai.

Ez az iszap tele van korhadó, rothadó szerves anyagokkal. Ez a temetője azoknak a parányi állati és növényi élőlényeknek, melyek rengeteg tömegben lebegnek a vízben s amelyek a planktonot alkotják. Nagytömegű baktériumflóra végzi el ezt a rothasztó folyamatot, melynek eredményeként nagyon sok metán (mocsárgáz) és a főleg a nádasok közötti vizekben érezhető kénhidrogén képződik.

Am nagy területek vannak a Fertő medrében, melyeken nincsen meg ez a vastag, finom iszap. Itt rendkívül kemény a tó medre, mert a szélokozta áramlások messzire elhordták az iszapot. Ha az iszap s a csupasz kemény meder az elpárolgás vagy a szélokozta vízelhúzóadás miatt szárazra kerül, akkor kőkemény cserepek alakjában megszilárdul s cserépszerűen megrepedezik. Nagyon sok szóda virágozik ki rajta, mely minden növényi életet lehetetlenné tesz.

Ez a szóda a Fertő legveszedelmesebb fegyvere, melyet azok mellének szegez, akik le akarják csapolni s vizétől meg akarják fosztani. Nekünk magyaroknak nem kell nagyon messzire mennünk, hogy a szikesedés katasztrófális jelenségét tanulmányozzuk. Hazánkban bőségesen vannak elszomorító példák. Lecsapolása esetén a Fertő mai medrében is kérlelhetetlenül kivirágoznék a szik s mindenféle mezőgazdasági próbálkozást lehetetlenné tenné.

A nagymennyiségű szik (szóda) a tó vizéből keletkezik. A víz kémiai elemzése kiderítette, hogy a Fertő tipikus szulfát- és szóda-tó, tehát igazi sóstó. Legnagyobb mennyiségben glaubersó, keserűsó, káliumszulfát és kalciumszulfát van benne s ezeken kívül a nátriumhidrokarbonát az uralkodó. Konyhasó, magnéziumklorid és szilíciumdioxid is bőségesen van benne. Ezek a sók egy liter vízben sokszor 16 grammot tehetnek ki. Milyen sós sivatag keletkeznék a Fertő medrében, ha a vizét levezetnék!

A magasfokú sótartalom miatt a Fertő vize élvezhetetlen, de fürdésre kitűnően alkalmas. A töménységet erősen befolyásolja a csapadék és az elpárolgás. Az előbbi mindig felhigít, kiédesít. Az utóbbi pedig töményíti. Ezért a sótartalom nagyon változékony.

És a nagyfokú sótartalom ellenére is nagyon gazdag a Fertő élővilága. Hatalmas kincs rejlik a sokszor 4 méternyi magasra növő nádrengetegben, mely több km övben szegélyezi a Fertőt s amely rengeteg embernek ad kenyeret s takarmányként sok ezer állatnak ad kedvelt táplálékot. Sok száz vagónnal szállítják ki a külföldre, Nyugat-Európa különböző országaiba mint ipari nádat. Még a kis magyar Fertő nádasai is több százezer pengő idegen pénzt hoznak az országba.

De a szabad vizeket is sokféle vízínövény népesíti be. Rengeteg planktonikus növény lebeg a szabad vizekben. Állatvilága egyenesen bámulatos. Tömegesen élnek benne azok a mikroszkópikus planktonállatok, melyek a tónak — sajnos, mostanában eléggé leromlott, de még mindig gazdag — halállományát táplálják. A halak közül legfontosabb a ponty és csuka. Igen jóízűek s Bécs piacán nagyon keresettek. Évente több ezer métermázsza halat adnak el itt és Sopronban.

Madárvilága pedig messze földön híres a titokzatos tónak. A Fertő híres vízimadarait megtaláljuk a világ minden múzeumában. És éppen az ornitholo-

gusok érdeme, hogy a Fertő madárvilágát részletesen ismerjük. Az állatvilág egyetlen fertői csoportját sem dolgozták fel olyan alaposan, mint a madarakét. A most létesült és Esterházy Pál herceg nemes bőkezűségét hirdető madárvértáktól a madarak vonulására vonatkozólag nagyon sokat vár az ornithologia. Hiszen ismeretes, hogy őszi és tavaszi madárvonulások alkalmával Európa és Ázsia számos vízmadara ad itt találkozót egymásnak.

A Fertő másik híressége hihetetlen sekélysege. A Földön alig van olyan tó, mely nagy felületéhez és kiterjedéséhez viszonyítva olyan kevés vizet tartalmazna, mint éppen ez a titokzatos tó. A víz átlagos mélysége ma alig 60–70 cm. Az 1–1½ méteres mélységek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Hatalmas területeken alig van 20–40 cm mélységű víz. Forró nyári szárazságban persze ezek a sekélyvizű helyek teljesen szárazra juthatnak. Ilyenkor rengeteg vízi élőlény, úgy növények, mint állatok, szárazra kerülnek s elveszítve éltető elemüket, elpusztulnak. Ilyenkor a tónak, ha újra vízzel telik meg, valósággal újjá kell szervezni életközösségét (biocönózist).

A sekélységnek nagyon sokszor katasztrófális következményei vannak. A szél a nagyon sekély vizet könnyen lenyomja abba az irányba, ahova állandóan fúj. Még közepes erősségű szelek is messze eltolják a tó vizét. Ha az uralkodó északnyugati szelek fújnak, akkor Nezsiedernél és Feketevárosnál alig marad víz. Ilyenkor délen magas a vízállás. Ha azonban déli szelek fújnak, akkor a sokkal sekélyebb déli részekről északra tolják a vizet s ilyenkor megtörténik, hogy a mai magyar Fertőn nem marad víz s a tófenék szárazra kerül. A halállomány ilyen alkalommal nem követi mindig az elhúzódó vizet s tönkremegy, vagy pedig a ragadozó madarak könnyű prédájává lesz.

A sekélység következménye az is, hogy a Fertő vizének hőmérséklete szeszélyesen ingadozik. A hőmérséklet teljesen a levegő hőmérsékletétől függ. Meleg nyári napokon mértem már +33°-os vízhőmérsékletet is. Ám a legveszedelmesebb következményei lehetnek a kemény téli hidegeknek. Hosszantartó és –10° körül levő téli hidegek alkalmával a víz teljesen befagyhat s ilyenkor még a tófenék iszapja is megfagy. A különben is nagyfokú sótartalommal rendelkező víz minden sómennyisége kifagy s a vizet olyan sóssá teszi, hogy sem állat, sem növény nem élhet meg benne. A vastag jégpáncél alatt felhalmozódnak a metán és hénhidrogén s a még esetleg meglevő, talán téli álomban pihenő élőlényeket is valósággal megfojtják.

Ez történt 1928/29 kemény telén, amikor a Fertőt csaknem 100 napon át hatalmas jégpáncél borította. A halállománynak mintegy 60% a ment tönkre s a jég elolvadása után a halhullák tömegei borították a víz felszínét.

Sekélysege ellenére is a nád, káka és halászat igen nagy jövedelmi forrás s a Fertő körül mintegy 50.000 ember él tisztán a tóból. Ez az embertömeg mind elveszítené a kenyerét, ha a Fertőt lecsapolnák s vándorbotot vehetne kezébe. Érthető, ha a tó körüli lakosság élénken tiltakozik a lecsapolás ellen.

A Fertő problémája azért nagyon nehezen oldható meg úgy, hogy gazdasági szempontból valóban üdvös legyen. Általában háromféle terv van forgalomban. Az első terv az egész Fertőt ki akarja szárítani. Ám ez roppant nehezen vihető keresztül, hiszen a Duna még Győrnél is alig van alacsonyabban, mint a Fertő tükre. Sőt magas vízállás esetén a Fertő-csatornán felfelé folyik a víz, a Fertő felé. A tó medre pedig nem olyan talaj, amelyben gazdasági növények természetők volnának. Egészen biztosan tönkretenne mindent az elszikesedés réme.

A második terv szerint Ruszt és Illmitz között hatalmas gátat építenének. Az északi rész megmaradna tónak, a déli, főleg magyar részt pedig kiszáritanák.

Milyen óriási költségbe kerülne ennek a gátnak megépítése! Ám számolni kell azzal, hogy a déli részen rengeteg levezető csatornát kellene építeni. De ki biztosít arról, hogy egyszer csak újra megtelik a titokzatos tó, amikor évszázados megtelelési időszakába érkezik?

A harmadik terv szerint a Fertő vizét a Dunából bevezetett vízzel emelni, illetőleg állandósítani kellene. Ez a víztüköremelés átlag egy méter volna. Itt bővebben ki nem fejthető okokból ez a megoldás volna a leggazdaságosabb, legokosabb. Ezt pedig mielőbb meg kellene oldani, mert a mai állapot egyáltalában nem egészséges. Addig is azonban meg kellene tenni azt, amit az osztrák mértékadó körök is kívánnak, hogy t. i. lezárják a Fertőcsatornát s ne engedjenek lefolyni több vizet.

Az esetleges lecsapolás óriási veszedelmet jelent éppen a gazdag madárvilágra. Ezt nekem az ornithologusok előtt bizonyítanom fölösleges. Hiszen a Fertő olyan, mint valami óriási madárfészek, melyben a madárvilág milliányi tagja talált és talál békés otthonra. A mindinkább szaporodó kócsagcsaládok azt mutatják, hogy a Fertő körül a nagyszerű madárvilágot szerető és megbecsülő, derék nép lakik. Ezt a pompás madárvilágot nem szabad a pusztulásnak kitenni, pláne akkor, amikor a lecsapolandó terület úgysem lenne mássá, mint kultúrsivataggá.

DAS FERTŐSEE-PROBLEM

Von Dr. L. VARGA, Sopron

Mit 1 Karte

VERFASSER schildert eingehend die verschiedenen Projekte, welche die Trockenlegung des Sees bezwecken und weist darauf hin, dass derselbe noch viel zu wenig wissenschaftlich erforscht ist

um in dieser wichtigen Angelegenheit Stellung nehmen zu können. Der Rohrschnitt und die Fischerei ernähren heute etwa 50,000 Menschen, die nach der Trockenlegung auszuwandern gezwungen wären. Auch wäre es unverantwortlich das reiche Vogelleben mit den herrlichen, erfreulicherweise sich vermehrenden Edelreiherrfamilien zu vernichten.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK — KURZE MITTEILUNGEN

Nádtorzsán felnyársalt fácánok. Hogy madárságunknak sokszor a növényzet, mely között ételmet, sőt éppen oltalmat keres, egyik legveszedelmesebb ellensége, a közelmúltban ismételt tapasztaltam. A »Királyi családi uradalom« erdeje rendkívül gazdag fácánállományából sok a vendége a soroksári holt Dunaág Madárvártával szembeni nádas szigeteinek, hol a »meztelen« csigákból, az iszapba rekedt kagylókból, héjas »vízi« csigákból, melyek héját — mint többször megfigyeltem — nemcsak mohó sietséggel, de nagy gyakorlottságra valló szakértelemmel törnek is fel, állandóan terített asztal áll számukra. Rendszerint az alkonyi szürkület sűrűsbödésével váltanak át a nádból az erdőbe, honnét még hajnal derengése előtt szállanak vissza.

Május 1-től május 17-ig négy fácánkadáverre találtam a nád között, melyek minden egyesének begye vagy hastája — két esetben mind a kettő — volt átszúrva, vagy felhasítva. A nádasban

Fasane spiessen sich an Rohrstopeln. Dass für unsere Vogelwelt die Vegetation, die ihr oft Nahrung und Schutz gewährt, auch Gefahren in sich birgt, konnte ich erst unlängst wieder beobachten. Der Wald der »Königl. Familien-Domäne« weist einen reichen Fasanenbestand auf und viele dieser Vögel besuchten gerne das Röhricht des toten Donauarmes bei Soroksár, wo sie nach Schnecken und Muscheln suchen, die sie geschickt zu öffnen wissen. Bereits vor der Morgendämmerung begeben sich dieselben in das Rohr und kehren abends in den Wald zurück. Vom 1. bis 17. Mai d. J. fand ich 4 Fasanenkadaver im Rohr, alle hatten den Kropf oder den Bauch — in 2 Fällen sogar beide Körperteile — durchstochen oder aufgerissen. Da im Röhricht dort weder Raubsäuger noch Raubvögel vorkommen, die als Täter in Betracht kommen könnten und auch die Gestalt der Wunden und der übrigens intakte Zustand der Kada-

ragadozó emlős, vagy madár, mely az állományt pusztíthatná: nincs s így a fácántragédia okát ezeknél nem kereshetem, de maga a seb fekvésének helye — a begy és hastáj — a seb formája és a sebnylás széle s a tetemek egyébként intakt volta magukban véve is kizárták, hogy a seb akár négylábú ragadozótól, akár ragadozó madár csőrétől eredhetett volna! Május 21 meghozta a magyarázatot. Már hajnal derengése előtt a nádast bújva, egy még teljesen friss, meleg és egy elvágott száraz nádtőtől átszúrt begyű örvös fácánkakast találtam. Tehát e kisebb arányú fácánveszedelem, fácánpusztulás oka nem volt más, mint a tavaly »nádvágó«-val levágott s a színétől 20—25 cm-re kiágaskodó ferdén vágott tûhegyes és a vágási széleken beretvaéles nádtorzsa, melybe a fácán még sötétben átrepülve, vakon és nagy erővel belevágódva, önmagát felnyársalta. *vitéz Lokcsánszky András.*

Falco cherrug Gray előfordulása Gömörben.

Vármegyénk déli és keleti dombvidékén, — a Gömör-szepesi Érchegeység beágazásai lomberdővel fedett előhegységeiben, még inkább dombos nyúlványain s lapályaink vizei melletti erdőségeinkben jön elő, főképen tavaszi-őszi madárvonuláskor s akkor is ritkának mondható.

Állítólag lóttek már egyet-egyét nyugati és északnyugati határhegységeinkben is, én ugyan azt hiszem, hogy vármegyénk e két részében a »vándor sólyom«-mal tévesztették össze, mely hitemben megerősít Szénássy Béla erdőfőtanácsos, ki categorice kijelenti, hogy a murányi uradalom nagyrésztben magas hegységben fekvő 112.000 k. holdnyi területen 30 év leforgása alatt kerecsen elő nem fordult. Annál érdekesebb, hogy a betléri uradalom területén, melynek helyrajzi, magaslatis klimatikus viszonyai — lehet mondani — teljesen egyezők a Garamvölgy, annak szegő hegyei és a murányi fensíkével, a kerecsen gyakori s fészkelő helyei a Radrim véderdő s a szilicezi fensík »Sólyomkő« sziklája.

Tudomásom szerint édesapám Dobfeneken és Királyiban, Lukács főispán Osgyán és Rimaszombat között a Fekete réten, Lang birtokos Rimapálfalva és Jánosi között, Szakáll Vince árvaszéki elnök a Kurincz pusztán, Komáromy vármegyei főjegyző Lénárfalván, Máriássy Gyula főszolgabíró Sajórecskén, Fáy Gyula főispán és Hámos Aladár földbirtokos Hamván és Sajórecskén, Marikovszky Géza uradalmi kormányzó és Feledi Ferenc járásbíró Rimaszécs mellett lóttek kerecsen sólymot. Két gyönyörű példányt láttam Kelemérben Diószeghy huszárnagynál, ki egyiket 1910-ben a putnoki »Nagyré« és »Hét« község között a Sajó mellett, a másikat 1917-ben Kelemér és Székipusztá között lótte, míg egy harmadikat ugyancsak 1917 tavaszán a keleméri »Mohos«-on (fensík és lápterület tölgyestől

ver Raubsäger oder Raubvögel als Täter ausschlossen, stand ich lange Zeit vor einem Rätsel. Am 21. Mai klärte sich jedoch die Sache auf. Noch vor der Morgendämmerung fand ich nämlich an diesem Tage einen ganz frischen, noch warmen Ringfasanhahn, der sich an einem trockenen Rohrstumpf den Kropf durchspießt hatte. Also der vorjährige Rohrschnitt, der 20—25 cm lange schief abgeschnittene, nadelspitze und an den Schnittändern rasiermesserscharfe Stopfen übrig liess, verursachte, dass einige Fasane sich spießten als sie sich im Dunkeln blind und schwerfällig dort niederliessen.

Andreas v. Lokcsánszky.

Falco cherrug Gray im Komitate Gömör.

Kommt im südlichen und östlichen Hügellande, in den mit Laubwald bedeckten Ausläufern des Zipser-Gömörer Erzgebirges vor, ist in den Wäldern neben den Gewässern der Ebene noch eher anzutreffen, besonders zur Zugzeit im Frühling und Herbst, doch ist er immer ein seltener Vogel. Man will ihn zwar auch in den westlichen und nordwestlichen Grenzgebirgen erlegt haben, doch dürfte er dort mit dem Wanderfalken verwechselt worden sein, in welcher Meinung ich durch Oberforstrat Béla v. Szénássy bestätigt werde, der in der grösserenteils gebirgigen, 112.000 Kat. Joch umfassenden Domäne Murány im Verlaufe von 30 Jahren nie einen Würgfalk zu Gesicht bekam. Um so interessanter ist es, dass im Gebiete der Domäne Betlér, deren topographische, orographische und klimatische Verhältnisse — man kann sagen vollständig mit denen des Garamtales, seiner Randgebirge und der Hochebene vor Murány übereinstimmen, der Würgfalk häufig ist und im Bannwald »Radzim« und auf dem Felsen »Sólyomkő« (Falkenstein) Sziliceer Plateaus horstet.

Meines Wissens erlegten Würgfalken: mein Vater bei Dobfenék und Királyi, Obergespan Lukács zwischen Osgyán und Rimaszombat auf der »Fekete ré«t, Gutsbesitzer Lang zwischen Rimapálfalva und Jánosi, V. Szakall auf der Puszta Kurincz, v. Komáromy bei Lénárfalva, v. Máriássy bei Sajórecske, v. Fáy und Hámos bei Hamva und Sajórecske, Marikovszky und Feledi bei Rimaszécs. Zwei schöne Exemplare sah ich in Kelemér beim Huszárenmajor v. Diószeghy: das eine bei Putnok zwischen »Nagyré« und »Hétközség«. 1910 am Sajó, das andere zwischen Kelemér und Székipusztá 1917 erlegt, während ein drittes Stück auf dem »Mohos« bei Kelemér (Hochebene mit Moor, von Eichenwald um-

övezve) hibázott el. Csupár László földbirtokos a Sajópüspöki és Sajónémedi közötti vizenyős, csátés rét fölött, Beke főhadnagy Bánréve mellett hibázott el egyet.

Putnok környékén 5 esztendő alatt mindössze két kerecsen sólymot láttam, ezekből egyet lőttem, melynek párját, a tojót másnap lőtték le, mely sólyompárnak fészket — benne 3 fiókéval — még aznap meg is találták.

vitéz Lokcsánszky András.

Luscinia svecica cyanecula (Wolf) fészkel Csepelen. Folyó év június 5-én a soroksári holt Dunaág elején, részben fedőnáddal benőtt mocsaras területen, egy kékbegy állandó vészhangjára lettem figyelmessé. A madár, tiszta kéktorkú hím, egy tavalyi nádszál száraz bugáján ült s farkát gyakran kissé szétbontva és föl-le billentve indulatos »fid fid tak tak« szavát hallatta. Egyszer fel is szállt és énekének néhány strófáját adta elő. Olykor leereszkedett egy félig kiszáradt iszapos helyre s ott eleség után kutatott, de rövid idő múlva megint a nádszálon foglalt helyet. Ekkor látcsövemmel észrevettem, hogy rovarot tart csőrében, jele annak, hogy fiókái vannak. Hosszabb idő múlva néhány fű- és szittyócsomó között tűnt el s mikor a helyet megvizsgáltam, a csomókban nagyobb fiókáit találtam szerteszét gubbasztva, melyek az egész idő alatt csendesen viselkedtek. Az egyik fióka fölsurrant s átváltott a keskeny nádas túlsó oldalára, ahol megint elbujt a fűcsomók között. Röptében egészen feketének látszott. Négy órai ott-tartózkodásom alatt a tojó csak kétszer mutatkozott, nádszálon oldalt megkapaszkodva a hímnél sokkal nyugodtabban viselkedett. Úgy látszik tehát, hogy a kékbegynél, mint sok más madárnál, a hím jobban, a tojó kevésbé törődik a nagyobbacska fiókákkal. Június 19-én a hím még a nádszálak csúcsán tartózkodott s néha énekét is hallatta. A már önálló fiatalok a nádban ültek, ahonnan egy iszapos helyre szálltak s rovarokra vadásztak. Amikor június 29-én megint fölkerestem a területet, már sem az öregket, sem a fiatalokat nem láttam, később, júliusban sem. A kékbegy legközelebbi ismert fészkelőhelyei Fehér megyében, Tárnok és a Velencei-tónál Pákozdtól, Pest megyében Izsák. A Nemzeti Múzeum fészkei Pákozdról és Izsákról származnak.

DR. GRESCHIK JENŐ.

rahmt), ebenfalls 1917, gefehlt wurde. Ein Exemplar wurde ober einer nassen Wiese zwischen Sajópüspöki und Sajónémedi, ein anderes bei Bánréve beobachtet.

In der Gegend von Putnok konnte ich in 5 Jahren bloss 2 Würgfalken beobachten, auch der Horst mit 3 Jungen wurde gefunden.

Andreas v. Lokcsánszky.

Brutvorkommen von Luscinia svecica cyanecula (Wolf) bei Csepel. Am 5. Juni. d. J. wurde ich am Anfange des Soroksärer toten Donauarmes, in einer sumpfigen Gegend, teilweise mit Schilfrohr bewachsen, durch anhaltende Warnungsrufe eines Blaukehlchens aufmerksam. Der Vogel, ein Männchen mit reinblauer Kehle, fusste auf der trockenen Rohrblüte eines vorjährigen Rohrstengels und liess den Schwanz oft ausbreitend und mit demselben heftig auf- und niederschlagend, erregt sein »fied fied tack tack« hören. Einmal schwang er sich empor und liess einige Strophen seines Gesanges ertönen. Ab und zu flog er auf eine halbtrockene schlammige Stelle, suchte nach Futter, um nach kurzer Zeit wieder auf den Rohrstengeln Platz zu nehmen. Nun sah ich mit dem Feldglas dass er Insekten im Schnabel hielt, ein Zeichen, dass er seine Jungen füttern wollte. Nach längerer Zeit verschwand er zwischen einigen Gras- und Binsenbüscheln und als ich die Stelle untersuchte, fand ich grössere Junge, die sich die ganze Zeit ganz still verhielten, zerstreut in den Büscheln herumhocken. Ein Junges flog auf und wechselte über das schmale Röhricht hinüber, um wieder im Grase zu verschwinden. Während vierstündiger Beobachtungszeit kam nur zweimal das Weibchen herbei, seitlich an einem Rohrstengel angeklammert, verhielt es sich weit ruhiger als das Männchen. Es scheint also, dass bei den Blaukelchen, wie bei vielen anderen Vögeln, das Männchen sich um die erwachseneren Jungen mehr kümmert als das Weibchen. Am 19. Juni beobachtete ich das Männchen noch auf den Spitzen der Rohrstengel und hörte auch etwas Gesang. Die bereits erwachsenen Jungen sassen im Rohr und flogen von dort auf eine schlammige Stelle, um Nahrung aufzunehmen. Als ich am 29. Juni wieder die Gegend besuchte, fand ich keine Spur mehr weder von den Alten noch Jungen, auch später, im Juli nicht. Die bekannten nächsten Brutstellen sind im Komitate Fehér: Tárnok und Pákozdt am Velenceer-See, im Komitate Pest: Izsák. Gelege im National-Museum von Pákozdt und Izsák vorhanden.

DR. EUGEN GRESCHIK.

Lusciniola melanopogon (Temm.) Csepel mellett. 1931 május 23-án látcsövemmel Soroksárral szemközt, a holt Dunaág csepeli oldalán fülemile-sitkepárt figyeltem meg, mely egy, tavaly részben letarolt gyékényesben (*Typha latifolia* L. és *angustifolia* L.) tartózkodott. A hím megfürdött s egy gyékényszálon rendezte csuronzvizes tolaszatát. Június 5-én Csepelhez közelebb egy hím énekét hallottam a nádas széléből (*Phragmites vulgaris* (Lam.) Crép).

DR. GRESCHIK JENŐ.

Sasölyv, Buteo rufinus (Cretzschm.) Csengőd vidékén. 1931 június 26-án Albrecht kir. herceg a Csengőd és Akasztó (Pest m.) közötti vasúti töltésen egy hím sasölyvet lőtt, amely nagy szárnyméretével tűnik ki. Szárnyhossza 470, farkhossza 242, csüd 79, csőröröm a viaszhárs tyától 28, a homloktól 40·5 mm. Súlya 1340 g. Világos színű, erősen vedlő példány, gyengén fejlett herékkel. Farka sávolyozott, még csak egyik tolla világos fahéjszínű s hegyéhez közel barnán szegélyezett.

DR. GRESCHIK JENŐ.

Gyűrűzött dankasirály. Skrbek Arthur szíves értesítése szerint f. évi aug. 2-án Nagytétényben a Duna partján fiatal dankasirályt lőttek, melynek ballában gyűrű volt a következő fölírással: »Lotos« Liboch a. E. Bohemia S. 1121. A madár a Nemzeti Múzeum madárgyűjteményébe került.

DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ.

Lusciniola melanopogon (Temm.) bei Csepel. Am 23. Mai 1931 beobachtete ich mit dem Feldglas gegenüber Soroksár auf der Csepeler Seite des toten Donauarmes ein Pärchen Tamariskenrohrsänger in einer teilweise im Vorjahre abgeschnittenen Kolbenrohr-Partie (*Typha latifolia* L. und *angustifolia* L.). Das Männchen badete sich und putzte auf einem Rohrstengel sein arg durchnässtes Gefieder. Am 5. Juni hörte ich ein Männchen näher zu Csepel im Schilfrohr, *Phragmites vulgaris* (Lam.) Crép. seinen Gesang vortragen.

DR. EUGEN GRESCHIK.

Adlerbussard, Buteo rufinus (Cretzschm.) in der Gegend von Csengőd. Am 26. Juni 1931 erlegte Erzherzog Albrecht auf dem Bahndamm zwischen Csengőd und Akasztó (Komitat Pest) einen männlichen Adlerbussard, der durch seine grossen Flügelmasse auffällt. Flügel 470, Schwanz 242, Lauf 79, Schnabel von der Wachshaut 28, von der Stirn 40·5 mm. Gewicht 1340 g. Lichtes, stark mauserndes Exemplar, mit schwach entwickelten Testes. Schwanz gebändert, erst eine Feder hell zimtfarben und nahe der Spitze braun eingefasst.

DR. EUGEN GRESCHIK.

Beringte Lachmöwe. Nach gütiger Mitteilung von Arthur Skrbek wurde am 2. August d. J. eine beringte junge Lachmöve bei Nagytétény an der Donau erlegt. Der Ring trägt folgende Anschrift: »Lotos« Liboch a. E. Bohemia S. 1121. Der Vogel gelangte in die Vogelsammlung des Ung. National Museums.

DR. DESIDER NAVRATIL VON SZALÓK.

IRODALOM

Dr. C. Eykman: The European Anatidae. An easy method of identifying Swans, Geese and Ducks. Offered by »De Club van Nederlandsche Vogelkundigen« to the Members of the »Congressus Internationalis Ornithologicus« held at Amsterdam 1—8 June 1930.

Kulcs az európai hattyúk, ludak, récék és bukók meghatározására, melynek használatát e madarak legtöbbször mindkét nemének fekete fejrajzai, 15 táblán elosztva, megkönnyítik.

Nagamichi Kuroda: Classification by the shape of Laryngeal Bulb in certain Ducks. Dōbutsugaku Zasshi. Vol. 41, nos. 490—491, pp. 390—391. Szerző ebben a japán nyelven megírt dolgozatában bizonyos récefélék alsó gégefején található dobhólyag alapján igyekszik e madarakat csoportosítani. Az *Anas*-nemből kiindulva a sor egyrészt *Cygnus* felé, másrészt *Mergus* felé vezet.

HÍREK

A MOSZ elnökét, dr. szalóki Navratil Dezsőt, a lefolyt országgyűlési képviselőválasztások alkalmával a törökbálinti kerület képviselőjévé választották.

* * *

A MOSZ havi ülései. Május 7-én dr. szalóki Navratil Dezső elnök bejelenti, hogy Fászl István bencéstanár emléktáblájának és chernelházi Chernel István emlékművének leleplezése az idei nagygyűlés keretében f. é. május hó 31-én lesz Sopronban, illetve Kőszegen. Továbbá közli, hogy a csepeli »Mayer János madárvárta« házikója elkészült és a tagok rendelkezésére áll. Felkérésére Csiki Ernő felolvassa gróf Bethlen István miniszterelnök és v. Hindenburg német birodalmi elnök leveleit, melyben a Szövetség dísztagságát és Herman Ottó-érmét megköszönik. Pawlas Gyula pénztárosi jelentése után Fodor Árpád megemlékezik a »Madarak és fák napja« 25 éves jubileumáról és kiemeli azoknak a férfiaknak érdemeit, akiknek ez a szép és hasznos intézmény köszönhető. Dr. Greschik Jenő a hamvas rétihéja melanisztikus tojóját mutatja be, melyet Studinka László Lébény mellett lőtt és ennek kapcsán előadást tart a madarak tollának különböző színeiről. Muraközy Dezső »Az ember és a madár« című előadásában rámutat a madárvilág jelentőségére az emberiség számára. Csiki Ernő »A legnagyobb madarokról« tart előadást. Ismerteti a struccokat, nandukat, emukat, kazuárokat, kiviket és a kihalt Dinornis- és Aepyornis-fajokat. Ezeket részben kitömött példányokban, csontvázakban, részben vetített képekben mutatja be. Nagy érdeklődést keltenek ezeknek a madaraknak tojásai, melyeket előadó szintén bemutat, különösen a Magyar Nemzeti Múzeum gyönyörű Aepyornis-tojása.

* * *

Hollandiában, Texel szigetén madárvonulási megfigyelő-állomás felállítását tervezik. E célból bizottság alakult dr. L. F. de Beaufort professzor elnökelete alatt »Stichting Vogelrekstation Texel« címen, melynek feladata a szükséges anyagi eszközök előteremtése.

* * *

1931 március 24-én meghalt Millais John Guille Horsham-ben, Angliában, a sokoldalú természetbúvár, vadász, virágtenyésztő és festőművész, aki nálunk főleg gyönyörűen illusztrált következő díszmunkái révén ismeretes: The Natural History of the British Surface-Feeding Ducks, The Natural History of British Game Birds, British Diving Ducks, Mammals and Birds of Great Britain and Ireland. Más remek munkái a rhododendronokról és a magnoliákról szólnak.

* * *

1931 április 27-én meghalt dr. Gengler J. bajor tábornok-főorvos, a palaearktikus madarak alapos ismerője, aki a háború alatt egy kórházvonat parancsnoka volt s hazánkban többször átutazva, itt madarakat gyűjtött, melyekről több cikkben beszámolt. Legnevezetesebb munkái az 1920-ban megjelent »Balkanvögel« és az 1925-ben közzétett »Die Vogelwelt Mittelfrankens«, melyek maradandóan őrzik emlékét.

* * *

A MOSZ a nyári szünet után legközelebbi rendes havi ülését október 1-én d. u. 6 órakor tartja a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának üléstermében, VIII, Baross-utca 13. A következő havi ülések minden hónap első csütörtökjén ugyanott.

